

NYT FRA SPROGNÆVNET OKTOBER 2025

Dansk
Sprognævn

INDHOLD

“Forkølet? Derfor skal du gå til lægen!” Clickbait-praksis på Facebook

Hvordan bruges clickbait på danske mediers facebooksider?

***Bedugget, bacardi og bankelam.* Slangudtryk for at være fuld**

På hvor mange måder kan man egentlig sige at man er fuld?

Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne tvivlsspørgsmål

Hvordan kan man spore moderne sprogrigtighedsspørgsmål tilbage til 1800-tallet?

Verber af engelsk oprindelse i imperativ

Imperativ af engelske verber kan volde problemer i skriftsproget. Hvordan løses det i næste udgave af *Retskrivningsordbogen*?

Spørgsmål & svar

■ Hvad er en *redningshund*?

Halvfjerds

NYE ORD GENNEM 70 ÅR

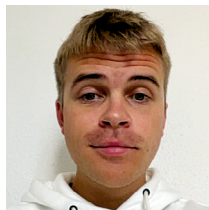
Bogudgivelse i anledning af Dansk Sprognævns 70-årsjubilæum.

”Forkølet? Derfor skal du gå til lægen!” Clickbaitpraksis på Facebook

Med udgangspunkt i 600 opslag fra forskellige medier vises det i artiklen hvordan clickbait sprogligt konstrueres i danske nyhedsmediers facebookopslag. Resultatet viser at der er tydelige forskelle mellem tabloide og ikketabloide¹ aviser.

JOHANNE NICLASSEN MORTENSEN
(f. 1998), er videnskabelig kommunikationskoordinator i Dansk Sprognævn.

MARKUS EJSTRUP OLSEN
(f. 2000), er studentermedhjælper i Dansk Sprognævn.

THEA FROM
(f. 2001), var studentermedhjælper i Dansk Sprognævn i perioden 2022-2025.

INDLEDNING

Mange danskere bruger sociale medier som deres primære indgang til nyheder. En undersøgelse lavet af Danmarks Statistik i 2023 viste at hele 58 % af befolkningen i aldersgruppen 16-24 år læste eller så nyheder på sociale medier (Danmarks Statistik 2024), og en international rapport fra 2025 lavet af Reuters Institute for the Study of Journalism viste at 44 % af danskerne bruger sociale medier som kilde til nyheder (Reuters Institute Digital News Report 2025: 79). Samtidig er de traditionelle nyhedsmedier presset økonomisk på grund af faldende oplag og annonceindtægter. I perioden fra 2007 til 2023 er andelen af annonceindtægter der går til de traditionelle medier, faldet fra 76 % til 26 % (Obitsø 2023).

Ændringerne i danskernes medie- og nyhedsforbrug koblet med de faldende annonceindtægter betyder at det er vigtigere end nogensinde for de danske nyhedsmedier at generere trafik på deres hjemmesider. Dette afspejles i en øget tilstedeværelse på de sociale medier (herefter omtalt som SoMe), hvor nyhedsmedierne reklamerer for indhold der kan findes på deres egne hjemmesider. SoMe-opslagene har dermed én primær funktion: at få brugeren til at klikke på linket til nyhedsmediets hjemmeside.

En undersøgelse fra 2024 viser at 32 % af danskerne læser nyheder på Facebook (Shrøder et al. 2024: 5), hvilket gør Facebook til det suverænt største nyhedsformidlende sociale medie i Danmark. Vi mener derfor det er relevant at undersøge hvordan clickbait konstrueres sprogligt på netop dette medie.

¹ *Tabloid* og *ikketabloid* bruges i denne artikel til at beskrive avisernes indhold og altså ikke deres fysiske format.

Analysens resultater vil vise hvilke nyhedsmedier der hyppigst benytter sig af clickbait på Facebook, og hvordan clickbait hyppigst udformes i facebookopslag vha. såkaldte *tomme referenter* og *forward-reference*.

Betegnelsen *clickbait*, som i dansk er registreret første gang i 2014, bruges ifølge ordbogen *Nye ord i dansk 1955 til i dag* om "overskrift el.lign. der skal lokke internetbrugere til at klikke på et bestemt link." (**NOID**). Clickbaitoverskrifter kan pirre læserens nysgerrighed på flere måder, bl.a. vha. det man kalder *tomme referenter*. Tomme referenter er ofte bestemte ord, fx *sådan*, *her*, *derfor* og *denne*, som peger på bestemte dele af den fulde artikel, og som lokker læseren til at klikke sig videre (Peters 2025):

- **Sådan** gjorde træneren da spilleren missede straffesparket
- **Her** er den bedste by at bo i
- **Derfor** kan du ikke sove om natten
- **Denne** mand er efterlyst

Tomme referenter beskriver konkrete ord som kan bruges til at konstruere en såkaldt *forward-reference*. Det er dog ikke altid at *forward-reference* konstrueres vha. tomme referenter. *Forward-reference* kan også bygges op gennem udeladelsen af visse ord eller led i sætningen som er nødvendige for forståelsen. I det følgende afsnit kommer vi ind på forskellige typer af *forward-reference*.

FORWARD-REFERENCE

I denne artikel læner vi os primært op ad analysefremgangen som skitseres i artiklen "Click bait:

Forward-reference as lure in online news headlines" fra 2015 af Jonas Nygaard Blom og Kenneth Reinecke Hansen.

Blom & Hansen bruger begrebet *forward-reference* til at beskrive hvordan sproglige konstruktioner i en overskrift kan *pege* frem mod (dele af) indholdet i den fulde avisartikel, sådan som det illustreres nedenfor.

Blom & Hansen (2015: 96) når i deres undersøgelse af over 100.000 danske avisoverskrifter frem til følgende otte typer af *forward-reference* i danske avisoverskrifter. Eksemplerne i parentes er fra denne undersøgelses korpus, og vi har med fed markeret den specifikke *forward-reference*:

1. demonstrative pronomener ("Det kan tage dig et par timer at spise dig gennem **denne** gade")
2. personlige pronomener ("I bliver ikke fyret")
3. adverbier ("Traner dropper vinterferien sydpå: **Sådan** spotter du Europas højeste fugl i Danmark")
4. bestemthed ("Chok: **Prisen** eksploderer")
5. ellipse af obligatoriske elementer ("(**...**) Kan være på vej ud af Nato") (udeladelsesparentes er tilføjet for at vise hvilket led der er udeladt)
6. imperativer med implicit diskursdeiktisk reference ("Se det ske: Her bliver de reddet")
7. interrogativer der refererer til en besvarelse i den fulde tekst ("Hvem ringede Pytlick op til på balkonen?")
8. generelle substantiver med implicit diskursdeiktisk reference ("**5 steder**, du typisk får skimmelsvamp")

»

DATA

Analysens data består af 600 screenshots af facebookopslag fra seks forskellige nyhedsmedier: Politiken, Berlingske, Ekstra Bladet, B.T., DR og TV 2. Dataindsamlingen foregik i februar 2025, hvor vi indsamlede 100 screenshots fra hvert medie.

Vi har valgt disse seks aviser fordi vi mener at de parvis repræsenterer spændet mellem tabloi-

de og ikketabloide nyhedsmedier. Blom & Hansen betragter medier hvis hovedfokus er sensationsværdi, følelser og fortællinger om personers privatliv, som værende tabloide medier (Blom & Hansen 2015: 90). Denne definition er i tråd med den man kan finde på [lex.dk](https://lex.dk/tabloidavis), hvor særligt Ekstra Bladet og B.T. fremhæves som tabloide aviser (lex.dk/tabloidavis).

Mest tabloid

Ekstra Bladet	B.T.	Berlingske	Politiken	TV 2	DR

Mindst tabloid

Figur 1: De seks forskellige nyhedsmedier der indgår i analysen, her rangeret ift. hvor tabloide de er.

METODE

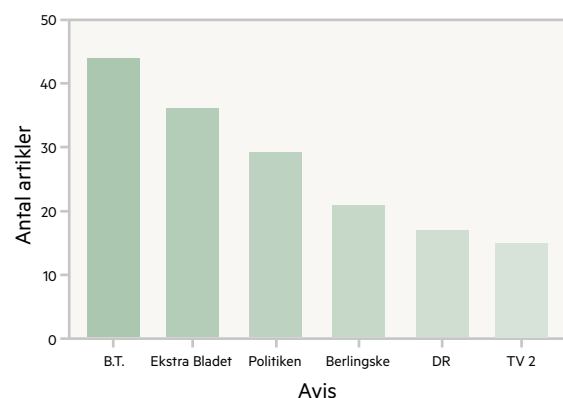
Efter dataindsamlingen er alle screenshots blevet kodet for tilfælde af forward-reference jf. Blom & Hansens analysefremgang, hvor overskrifter (i vores tilfælde *facebookopslag*) kategoriseres som indeholdende forward-reference hvis de indeholder én eller flere såkaldt deiktiske² eller kataforiske³ udtryk som peger fremad mod den fulde artikel (Blom & Hansen 2015: 90).

Herefter har vi kategoriseret vores data ud fra Blom & Hansens otte kategorier (se ovenfor).

ANALYSE

Ud af vores datasæt på 600 facebookopslag fandt vi 156 tilfælde af forward-reference, svarende til 26 %. I søjlediagrammet ses antallet af opslag hvor forward-reference bruges, fordelt på de seks forskellige nyhedsmedier. De højeste forekomster af forward-referen-

ce findes hos B.T. (43/100) og Ekstra Bladet (35/100). Herefter følger Politiken (28/100) og Berlingske (20/100). Til sidst har vi DR (16/100) og TV 2 (14/100).

Figur 2: Antal opslag med brug af forward-reference (ud af 100).

TYPER AF FORWARD-REFERENCE

Resultaterne af analysen viser tydelige forskelle i brugen af forward-reference på tværs af medierne. Nedenfor ses et skema over de forskellige typer af forward-reference (inddelt efter Blom & Hansens otte kategorier) fordelt på de forskellige nyhedsmedier:

2 *Deiktis* bruges i sprogvidenskaben om ord og udtryk der peger på andre elementer i kommunikationssituationen (https://lex.dk/deiktis_-_kommunikationsforhold).

3 *Kataforisk* henviser til ord eller udtryk der peger fremad mod noget der nævnes senere i teksten (<https://lex.dk/kataforisk>).

Sproglige træk fordelt på medier

Medie	Bestemthed	Imperativer	Personlige pronomener	Interrogativer	Demonstrative pronominer	Generelle substantiver	Adverbier	Ellipse af obligatoriske elementer
TV 2	0	0	1	2	2	5	2	1
DR	0	5	1	3	1	2	6	0
B.T.	0	1	5	0	4	1	4	33
EB	3	4	3	0	4	5	3	24
Berlingske	3	3	0	3	2	3	5	0
Politiken	0	0	4	6	5	5	7	0
I alt	6	13	14	14	18	21	27	58

Figur 3: Forskellige typer af forward reference fordelt på de forskellige nyhedsmedier (tallene er ud af 100).

Kategorien med det højeste antal forekomster (58) er *ellipse af obligatoriske elementer*. Kategorien dækker over eksempler hvor ét eller flere obligatoriske led (eksempelvis subjekt eller verbal) er udeladt. I de følgende eksempler er sætningerne i de kantede parenteser konstrueret for at vise hvilket led der er udeladt i ellipsen.

9. "LIGE NU: Forsinket" (B.T.).
 9b. [LIGE NU: Trump er forsinket]
10. "Faldt ned af trappen" (B.T.).
 10b. [NN faldt ned af trappen]

57 ud af de 58 forekomster af ellipser er fundet hos tabloidaviserne B.T. og Ekstra Bladet, mens den sidste forekomst er fundet hos TV 2 ("Vil have færre ulve i Danmark – frygtbaseret politik, mener ekspert").

Næsteften ellipserne kommer *generelle substantiver med implicit diskursdeiktisk reference* med 21 forekomster. Kategorien dækker over opslag hvor der bruges substantiver der er tilstrækkeligt generelle til at de kan referere til mange forskellige ting. Disse substantiver inviterer læseren til at klikke videre til artiklen for at identificere hvad der ligger bag, fx

11. "5 steder, du typisk får skimmelsvamp" (Ekstra Bladet).

12. "Mange danskere har været i nabokonflikt – én ting skændes vi oftest om" (TV 2).

Vi har fundet eksempler på brug af generelle substantiver hos alle medierne, og mange af disse tilfælde er henvisninger til fx videoer/billeder eller lister som optræder som en del af artiklen.

Den tredjehyppigste kategori af forward-reference er *demonstrative pronominer* hvor *denne, dette* og *disse* bruges til både at understrege og samtidig pege på en specifik information som læseren kan forvente at finde frem til ved at klikke sig videre til artiklen.

13. "Politiet advarer: Dette kan give en bøde i snevejret" (Ekstra Bladet).
 14. "Må ikke ignoreres: Disse symptomer kan være tegn på kræft" (Ekstra Bladet).

Herefter kommer kategorierne *interrogativer* og *personlige pronominer*, begge med 14 forekomster i datasættet. *Interrogativer* dækker over spørgende udsagn, mens *personlige pronominer* dækker over brugen af *du, I, vi* og *os* i en direkte henvendelse til læseren. Begge kategorier er eksemplificeret i eksempel 15 herunder:

15. "Kan du finde fejlen på billedet? AI kan – og det kan få betydning for din næste tur på skadestuen" (DR).

»

En anden kategori er *bestemthed*, som i alt forekommer seks gange i datasættet. Det optræder i Ekstra Bladet (3 gange) og Berlingske (3 gange), mens det ikke optræder i de øvrige medier.

16. "Virussen ændrede alt: I dag er sandheden mere kontroversiel end nogensinde" (Berlingske).

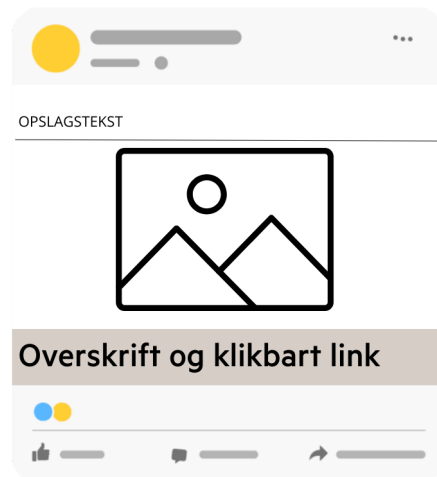
Når et substantiv står i bestemt form ("virussen" og "sandheden" i ovenstående eksempel), signalerer det normalt at både afsender og modtager allerede kender referenten. I en overskrift hvor læseren ikke kender den, skabes et lille hul, som skal udfyldes.

FRA HJEMMESIDE TIL FACEBOOK

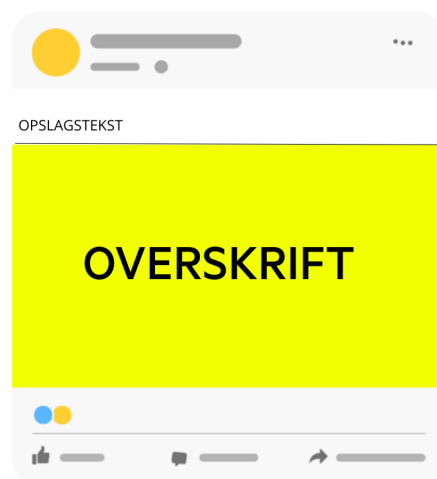
På nyhedsmediernes egne hjemmesider består overskrifterne på forsiden typisk af tekst og eventuelt et billede eller en kort video. Facebook tilbyder flere forskellige konfigurationer af tekst- og billedindhold, og medierne bruger disse meget forskelligt.

I vores undersøgelse fandt vi at 68,4 % af overskrifterne forekommer som et klikbart link (se figur 4), mens 31,6 % forekommer som billede (se figur 5). Det var her tydeligt at hver avis har sin egen praksis ift. layout. Således forekom 100 % af overskrifterne som en del af et link hos TV 2, mens 97 % af overskrifterne hos Ekstra Bladet var at finde som en del af et billede. Dette kan bl.a. skyldes at B.T. og Ekstra Bladet placerer deres links i kommentarfeltet, sandsynligvis i håbet om at få folk til at interagere med andre brugere i kommentarfeltet og derved generere trafik på opslaget⁴.

Generelt fulgte alle medierne dog en formular hvor overskriften blev placeret som en del af et billede eller et link, mens den ovenstående opslagstekst blev brugt som en slags kommentar eller en mere klassisk underrubrik.

Figur 4: Illustration af opslag hvor overskriften er et klikbart link.

Figur 5: Illustration af opslag hvor overskriften præsenteres på et billede.

De seks forskellige nyhedsmedier bruger altså forskellige metoder til at omdanne deres indhold til at passe ind i Facebooks format. En overordnet tendens er dog at de tabloide aviser (B.T. og Ekstra Bladet) bruger færrest ord, mens de

4 Facebook kalder selv denne type opslag for "interaktionsbait" (<https://www.facebook.com/business/help/259911614709806?id=208060977200861>).

mindre tabloide medier (Berlingske, Politiken, DR og TV 2) bruger flere ord og mere beskrivende tekster. Det er sandsynligt at de tabloide aviser bruger en strategi med få ord (ofte i stor skrifttype og på en gul baggrund) til at fange brugerens opmærksomhed og for at afsløre mindst muligt om artiklens egentlige indhold for at bevare en spænding som kun udløses når brugeren klikker sig ind på artiklen.

KONKLUSION

Vores analyse af forward-reference i seks forskellige nyhedsmediers facebookopslag viser hvordan clickbait etableres gennem forskellige sproglige virkemidler, og at der er stor forskel på hvor meget de forskellige medier benytter sig af forward-reference. Som det også er tilfældet i Blom & Hansens undersøgelse fra 2015, er det de nyhedsmedier der ofte regnes for tabloide (B.T. og Ekstra Bladet), der rangerer højest i brug af forward-reference, mens bl.a. nyhedsmediernes med (delvise) public service-forpligtelser (DR og TV 2) rangerer lavest i brug af forward-reference. Særligt kategorien *ellipse af obligatoriske elementer* er hyppigt benyttet af både B.T. og Ekstra Bladet, mens konstruktionen næsten ikke bruges hos de øvrige medier. Dette resultat stemmer overens med antagelsen om at de mest tabloide aviser også er de mest aggressive når det kommer til brug af clickbait. B.T. og Ekstra Bladet bruger oftest meget korte tekster hvor subjekt og/eller verbal udelades, hvilket betyder at læseren tvinges til at klikke på opslagets link for at få opklaret hvad historien handler om.

Blom & Hansen forklarer i deres artikel at den store forskel i brugen af clickbait mellem tabloide og ikketabloide aviser kan skyldes forskellige forretningsstrategier hvor aviser med størst fokus på indtjening fra annoncer og

reklamer også har størst behov for at generere trafik på deres hjemmeside (Blom & Hansen, 2015: 90). De tabloide aviser (i vores undersøgelse Ekstra Bladet og B.T.) tjener primært penge på visning af reklamer på deres hjemmeside, mens fx Politiken og Berlingske også tjener penge på abonnenter. TV 2 har også indtjening fra tv-reklamer og abonnenter på deres streamingplatform TV 2 Play. DR viser ikke reklamer og er finansieret igennem indkomstskatten⁵, og derfor afhænger DR's indtjening ikke direkte af hvor mange der klikker ind på deres hjemmeside.

Vores undersøgelser viser også hvordan de seks forskellige medier på forskellig vis omdanner deres indhold til at passe ind i Facebooks format. B.T. og Ekstra Bladet gemmer fx links til deres hjemmeside i kommentarfeltet (med henblik på at skabe mere interaktion), mens de øvrige aviser i højere grad bruger Facebooks indbyggede linkfunktion i opslagene. Hvordan de forskellige medier udnytter forskellige aspekter af Facebooks handlemuligheder, fortjener dog en særskilt analyse med fokus på betydningsdannelsen som foregår på tværs af billeder og tekst.

REFERENCER

- Blom, Jonas Nygaard & Hansen, Kenneth Reinecke (2015). "Click bait: Forward-reference as lure in online news". *Journal of Pragmatics* (76), 87-100.
- Danmarks Statistik (2024, januar 22). "Unge får nyheder på sociale medier – ældre på TV". *Nyt fra Danmarks Statistik* (16). <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=46997>.

5 Medielicensen blev afskaffet ved udgangen af 2021 og erstattet af DR's finansiering via indkomstskatten ([dr.dk/om-dr/alle-tiders-dr/licens-bliver-til-skat-drs-licenskontor-lukker-efter-naesten-100-aars-arbejde](https://www.dr.dk/om-dr/alle-tiders-dr/licens-bliver-til-skat-drs-licenskontor-lukker-efter-naesten-100-aars-arbejde)).

- Newman, Nic et al. (2025). "Reuters Institute Digital News Report 2025". Reuters Institute for the Study of Journalism. Hentet fra <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2025>.
- Obitsø, Ole (2023, oktober 2). "Medier fyrer massivt efter tabte annonce-indtægter". Hentet fra Markedsforing.dk: <https://markedsforing.dk/artikler/note/medier-fyrer-massivt-efter-tabte-annonce-indtaegter/>.
- Opgenhaffen, Michael & Verstappen, Marie (2024). "Making it Fit: How Science News Gets Remediated for Facebook and Instagram". *Journalism Studies* (25:9), 1010-1028.
- Peters, Rikke (2025, maj 9). *clickbait*. Hentet fra lex.dk: <https://lex.dk/clickbait>.
- Shrøder, K. et al. (2024). "Danskernes brug af nyhedsmedier 2024". Center for Nyhedsforskning, RUC. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11381853>.

Bedugget, bacardi og bankelam. Slangudtryk for at være fuld

På hvor mange måder kan man egentlig sige at man er fuld? I engelsktalende lande er svaret ifølge en tidligere undersøgelse: rigtig mange. Men hvordan ser det ud i dansk?

TORBEN CHRISTIANSEN
(f. 1955), er cand. mag. og forfatter til *Slangordbogen*.

MARIANNE RATHJE
(f. 1973), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

FEBRUAR 2024 omtalte DR på dr.dk **en undersøgelse** af engelske fuldeudtryk, og de stillede i den forbindelse læserne spørgsmålet: "Hvilket ord bruger du om at være fuld?". I denne artikel kigger vi nærmere på de indkomne fuldeudtryk, der primært bestod af slang, og undersøger hvor mange ord vi i dansk har for at være fuld, hvilke typer af udtryk der er tale om – er det fx nye eller gamle, er det danske eller engelske – og spørger: Hvordan ser fremtiden ud for slangudtryk for at være fuld?

HVAD ER SLANG?

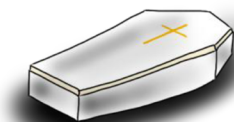
Hovedparten af de udtryk vi har i dansk for at være fuld, kan beskrives som slangudtryk. *Slang* er i *Slangordbogen* (2022) afgrænset på følgende måde (se figur 1): De stillag der ligger under neutral stil, kaldes med en samlebetegnelse *uformel sprogbrug*. Til uformel sprogbrug hører slang og dagligsprog, idet slang er meget uformel stil, mens dagligsprog ligger tættere på neutral stil. Over neutral stil ligger høj stil. Disse stillag, der ikke er skarpt afgrænsede, anskueliggøres i figur 1 ud fra ordet *dø*.

»

Høj stil

Omfatter fx: poetisk, højtideligt, forskønnende (eufemistisk), formelt, gammeldags, tilstræbt gammel stil (arkaiserende).

afgå ved døden • aflide • blive kaldt hjem til Gud • falde bort
forlade denne verden • gå bort • gå heden • sove ind

Neutral stil
dø**Lav stil (uformel sprogbrug)**

Omfatter fx: slang, spøgende, vulgært.

flytte ind i en etværelses med låg • glemme at trække vejret
gå til de evige jagtmarker • himle • kradse af • krepere
liste af • skride i svinget • spise radiser fra neden
stille træskoene • tage billetten

Figur 1: Stillag i dansk. Tegning af David Dinon (Christiansen 2022a).

Som det fremgår af figur 1, kan man anskueliggøre stillagene ved hjælp af verbet *dø*, der er neutral stil, og *gå bort* og *blive kaldt hjem til Gud* m.fl. (høj stil), mens uformelle udtryk (eller lav stil) er fx *krepere*, *liste af*, *stille træskoene* og *spise radiser fra neden*. Det vil variere fra person til person hvordan stilen i disse uformelle udtryk vurderes, og dermed i hvilke sammenhænge de enkelte udtryk passer stilmæssigt.

I denne artikel anvendes udtrykket *slang* i betydningen 'uformel sprogbrug', dvs. som en samlet betegnelse for slang og dagligsprog. Uformel sprogbrug rummer en række undertyper som talesprog (*den dersens*), vulgært sprog (*krepere*), børnesprog (*vovhund*), eder (*kraftedeme*), forvanskninger (*leverståhej*), kortformer (*bold* 'fodbold') og uformelle navne (*Nørrebrox*) (Christiansen 2022a).

Slang handler især om de nære ting og de aktiviteter som optager os i dagligdagen, og blandt de største slangområder findes penge og økonomi, geografiske person- og stedbetegnelser, mad og drikke samt betegnelser for sindstilstande, intelligens og lign.; sport er ligeledes godt repræsenteret. Slangordforrådet er især stort på de områder der er tabubelagte eller ikke helt stuerene, dvs. at det ikke er "tilladt" eller "pænt" at tale om emnerne i alle sammenhænge, fx når unge taler med ældre, eller når man taler med fremmede. Når emnerne er "forbudte" at tale om, bliver det hensigtsmæssigt at have slang, altså ord som ikke nævner emnerne direkte. Tabubelagte områder er fx visse af kroppens dele og dens funktioner, sex og alkohol, og på disse områder er der særligt mange slangudtryk. *Politikens Slangordbog* (2001) nævner desuden at man kan have behov for at bringe følelses-

mæssigt betydningsfulde forhold lidt ned på jorden ved at bruge slang, og at slang opfylder et behov for at formulere sig opfindsomt og slagkraftigt.

Mange ville nok synes at sproget ville være fattigt hvis der til ét indhold kun svarede ét udtryk. Eksempelvis at vi kun havde et eneste ord, *fuld*, til at udtrykke indholdet 'påvirket af alkohol i en grad så kontrollen over fysiske og psykiske evner er nedsat', som definitionen af *fuld* (i betydningen 'beruset') lyder i *Den Danske Ordbog*. Dannelsen af slang kan fortolkes som et udslag af en grundlæggende kreativ evne hos mennesket, der bl.a. realiseres som en trang til at udtrykke sig opfindsomt ved at iklæde et givet indhold en ny form. Fænomenet er ikke nyt – eksempelvis hed *hoved* på klassisk latin *caput*, men i folkeligt latin blev det kaldt *testa*, der egentlig betød 'krukke', og er i vore dage kendt som fransk *tête* ('hoved'). Slang understreger sprogets ekspressive side med vægten på sprogets form – lidt ligesom man udsmykker vægge og kloakdæksler med mæanderborter; dét havde man jo ikke behovet.

Derudover opfylder brugen af slang et behov for at kunne udtrykke sig adækvat i forskellige stillag i sammenhænge der har hver deres grad af formalitet, fx skænderier i privaten, sportens omklædningsrum eller institutioner som kirken og Folketinget, samtidig med at man kan vise sit gruppetilhørsforhold gennem sprogbrugen. I forbindelse med slangs funktion som gruppemærker er det relevant at skelne mellem forskellige aldersgrupper, da det for de unge er vigtigt at være med på den allernyeste udvikling, og her taler vi om helt ned til uger, mens det for ældres vedkommende snarere er et spørgsmål om hvilke tiår deres udtryk er fra. Hos de unge kan udtryk meget hurtigt få en konnotation af noget forældet og ikke helt gangbart.

FAKTA

SAMARBEJDE MELLEM DANSK SPROGNÆVN OG SLANGORDBOGEN

I 2023 etablerede Sprognævnet et samarbejde med appen *Slangordbogen* redigeret af Torben Christiansen. Baggrunden for samarbejdet er at nogle af de nye ord og udtryk som Sprognævnets nyordsredaktion finder i det løbende indsamlingsarbejde til *Nye ord i dansk 1955 til i dag*, ikke falder ind under Sprognævnets egne ordbøger fordi ordene tilhører det mere uformelle sprog.

Sprognævnet leverer nu ord og udtryk med datering, betydning og belæg til *Slangordbogen*, bl.a. fra Sprognævnets ordsamling, Sprognævnets reality-tv-korpusser og de ord som nævnets studentermedhjælpere i kraft af deres unge alder bidrager med fra deres hverdag. Også lytternes indsendte kandidater til Årets Ungeord 2023 på DR P3 blev i 2024 stillet til rådighed for *Slangordbogen*, ligesom Sprognævnet leverer slang der er fundet via undersøgelser på ungdomsuddannelser.

I artiklen omtales det hvordan *Slangordbogen* via Sprognævnet i 2024 fik adgang til en liste fra DR med ca. 2900 svar på betegnelser for at være fuld indsamlet via nettet.

»

UDTRYK FOR AT VÆRE FULD I SLANG-ORDBØGERNE

I slangordbøgerne findes der et helt vokabularium knyttet til alkohol: alkoholiske drikke, at drikke alkohol, at være fuld, rusen, at have tømmermænd samt drikfældige personer. At ord og udtryk vedrørende alkohol er blandt de største slangområder i dansk, skyldes sandsynligvis at det udgør og har udgjort en del af vores hverdag, og at det er et "forbudt" emne. Alkoholrelaterede udtryk der i Slangordbogen (2022) er markeret med emnebetegnelsen "spir." (forkortelse for *spiritus*), udgør godt 6 % af emnemarkeringerne i ordbogen. Det store antal udtryk for fuldskab er ikke særligt for dansk; herom vidner fx undersøgelser af engelsk (Sanchez-Stockhammer & Uhrig 2023) og norsk (Hylland 2020, 2021).

Som baggrund for at undersøge de slangudtryk for at være fuld som DR's læsere har indberettet, har vi kigget nærmere på hvilke udtryk for at være fuld de danske slangordbøger indeholder. Vi har taget udgangspunkt i disse fem slangordbøger, der dækker en samlet periode på over 150 år: Gadesproget 1 (Kristiansen 1866), Gadesproget 2 (Kristiansen 1908), Boms slangordbog (Bom [1957] 1964), Politikens Slangordbog (Anker-Møller, Jørgensen & Ravn 2001) og Slangordbogen (Christiansen 2022b) (der er for nemheds skyld tale om vores kaldenavne på ordbøgerne – de korrekte titler kan ses på referencelisten). Ordbøgerne indeholder samlet set ca. 250 ord og udtryk for at blive eller være fuld. Ingen af disse er optaget i alle fem ordbøger, men fem ord optræder i fire af ordbøgerne, se tabel 1.

	Gadesproget 1 (1866)	Gadesproget 2 (1908)	Boms slangordbog [1957] (1964)	Politikens Slangordbog (2001)	Slangord- bogen (2022)
<i>bedugget</i>		x	x	x	x
<i>besoffen</i>		x	x	x	x
<i>kanonfuld</i>	x	x		x	x
<i>kæfereret</i>		x	x	x	x
<i>plakatfuld</i>	x (<i>placatfuld</i>)	x		x	x
Antal i alt	34	69	63	97	90

Tabel 1: Oversigt over de slangudtryk for at være fuld der optræder i flest slangordbøger. 'Antal i alt' angiver de enkelte ordbøgers antal ord og udtryk med betydningen 'være/blive beruset/fuld i en eller anden grad'.

Ordbøgerne afspejler ikke nødvendigvis den faktiske sprogbrug i fuldt omfang. Eksempelvis mangler Gadesproget 1 og 2 fra hhv. 1866 og 1908 fx *smækbedøvet* og *smækdrukken*, der indgår i Carl Hansens roman *Spild* fra 1905, som er rig på slang. Gadesproget 1 (1866) anlagde en præskriptiv linje, idet ordbogen ifølge sin "Fortale" paradoksalt nok var ment som én stor advarsel mod at anvende det lavere sprog og dagligsprog (s. V), men 'fuld'-betegnelserne blev dog ikke udelukket – det gjorde

derimod eksempelvis ord fra det seksuelle område (Christiansen 2020). Det forholdsvis lave antal (34) ord og udtryk for 'fuld' i Gadesproget 1 kan skyldes at det er den første danske slangordbog så der endnu ikke var indsamlet så meget slang. Boms slangordbog ([1957] (1964)) nævner *edderkanonfuld*, så det er nok et tilfælde at denne ordbog ikke som de øvrige har optaget *kanonfuld*, der ifølge *Ordbog over det danske Sprog* (ODS) var brugt allerede i 1901. *Plakatfuld* er i ODS belagt med bl.a.

et citat fra 1927 og kunne derfor ligeledes være taget med i Boms slangordbog.

De to nyeste slangordbøger, Politikens Slangordbog (2001) og Slangordbogen (2022), har kun et sammenfald på en tredjedel af de optagne ord og udtryk om at være fuld. Politikens Slangordbog (2001) bygger bl.a. på Boms slangordbog ([1957] (1964)), og der er en del tilfælde hvor der er sammenfald mellem disse to ordbøger, men ikke med Slangordbogen (2022).

Ud af det samlede vokabularium for 'fuld' har kun få ord og udtryk ifølge ordbøgerne overlevet det sidste halvandet århundrede. Blandt de meget gamle der er gået ud af brug, kan fra Gadesproget 1 og 2 nævnes *bedunstet* (af *dunst* 'omtåget sindstilstand'), *drikke sig en donner på* (af *dundre*), *have en storm, overkørt* (af betydningen 'træt', 'udmattet', 'medtaget'), *sprøjtefuld* og *være på støvlerne* ('være lystig', 'oppe'). Fra Kaj Boms slangordbog fra midten af 1900-tallet kan blandt de nu forældede ord og udtryk nævnes *bedærvet* ('ødelagt', '(moralsk) fordærvet'), *gå for en stiv tømme* (vel om stiv gangart), *kitøjet* (jf. *kittedag*, hvor man pjækker fra arbejde for at holde fri og drikke), *sejle med en ordentlig tremaster* (en *tremaster* er en helflaske – den indeholder 3 pægle, udtalt ligesom *pæle*, så *tre pæle* blev ændret til *tre master*, og sejlskibet *tremaster* kan komme ud i høj søgang) samt *være så fuld at man ikke kan se en flue på væggen*. Ud fra ordbøgerne at dømme er der altså stor udskiftning i slangudtryk for at være fuld – undtagelser er dog netop fx *bedugget* og *kanonfuld*, som altså har været kendt i slangordbøgerne i over 100 år, og som stadig er i brug den dag i dag. Blandt udtryk fra efter år 2000 kan nævnes *have runde sko på* (de er vanskelige at gå lige med!), *palermostiv* (en uforklaret henvisning til den italienske by Palermo) og *standervissen* (*stander-* er måske dannet i analogi med *stang-* så der henvises til stivhed i kroppen).

METODE OG DATA

De data vi har brugt til undersøgelsen af "fuldeord", er som nævnt indsamlet af DR. Indsamlingen skete via en artikel på dr.dk (Knudsen 2024) hvor DR rapporterede om en undersøgelse af engelske synonymmer for at være fuld ("drunkonyms") (Sanchez-Stockhammer & Uhrig 2023). I den forbindelse blev dr.dk's læsere spurgt: "Hvilket ord bruger du om at være fuld?". Svaret kunne man skrive ind i et svarfelt, og det er altså disse læsersvar vi baserer denne artikel på. Dagen efter indsamlingen af læsernes svar bragte dr.dk en ny artikel der rapporterede om (nogle af) resultaterne af indsamlingen (Klinge 2024).

Vi bad DR om lov til at bruge læsernes indtastede svar, og da tilladelsen var givet, sendte DR en råfil i excelformat. Denne fil bestod af 2908 svar fra læserne. Vi ordnede disse svar, så de synonymmer der var blevet nævnt mere end én gang, blev optalt samlet, og fejlstavninger blev rettet, sådan at fx *plakat fuld* blev rettet til *plakatfuld* og *dingelvoren* til *dingelvorn*, og slået sammen. Til gengæld har vi ikke slået fuldeudtryk der indeholder et forstærkende adverbium eller forled, sammen med grundordet, dvs. vi har betragtet fx *lakket til* og *godt lakket til* som to varianter. De er derfor blevet talt som to udtryk, ligesom vi har talt *stiv*, *megastiv* og *æskestiv* som tre forskellige varianter. Denne strategi har vi valgt, dels fordi det kan være vanskeligt at afgøre om et udtryk er et selvstændigt udtryk eller en variant af et andet udtryk (fx *hammered* og *hammeret*), dels fordi det ikke altid er indlysende hvad der er hovedudtrykket: DDO har fx kun udtrykket *stangbacardi* med, ikke *bacardi*, så er *bacardi* hovedudtrykket eller en afkortning af *stangbacardi*? Vi er dog klar over at dette valg har konsekvenser for frekvensberegningerne og vil derfor komme ind på dette forhold når det er relevant. Vi har desuden frasorteret useriøse svar

»

som "DR er venstreorienteret statspropaganda" og "LOUISAAA" – disse udgjorde i alt 15 svar.

Med de indsamlede data fra DR kan vi svare på hvor mange forskellige udtryk dr.dk's læsere på et bestemt tidspunkt (nemlig datoen for undersøgelsen: 22. februar 2024) mener de bruger for det at være fuld. Vi kan med de nævnte data også analysere nærmere hvilke udtryk der er indberettet, og hvad det kan sige om danske fuldeord.

De anvendte data kan vi derimod ikke bruge til at sige noget om hvor mange udtryk for at være fuld der findes i det danske sprog, for der kan være mange flere end dem læserne lige kender og har indberettet. Vi kan heller ikke vide om læserne rent faktisk bruger de ord de har indtastet, eftersom der er tale om rapporteret brug, ikke dokumenteret brug. DR har desuden ikke indsamlet baggrundsoplysninger om læserne, dvs. at vi ikke ved hvilken alder eller hvilket køn de har, eller hvor læserne bor i landet. Vi kan altså ikke vide om alle læserne fx er ældre nordjyske mænd eller unge københavnske kvinder, hvilket betyder at vi ikke ved om der er tale om "progressive" respondenter eller "konservative" respondenter – sprogligt set (jf. fx Rathje & Isen 2024). Den nedenstående analyse må derfor tages med disse forbehold.

FREKVENNS

Som nævnt indeholder indsamlingen fra DR i alt 2908 svar fra læserne på spørgsmålet: "Hvilket ord bruger du om at være fuld?". Efter at disse svar blev ordnet som beskrevet i metodeafsnittet, endte vi med i alt 902 forskellige udtryk¹ for at være fuld. Det må siges at være et overordentligt højt antal, både når man sammenligner med antallet af

fuldeudtryk i slangordbøgerne, som vi opgjorde i tabel 1 (mellem 34 og 97 pr. slangordbog), og når man sammenligner med en indsamling som den engelske tv-kanal BBC One lavede i 2002, hvor det endte med 141 engelske ord for at være fuld fra seerne² (BBC 2002). I den undersøgelse af engelske fuldeord som dr.dk gengiver (Sanchez-Stockhammer & Uhrig 2023), lægges fuldeordene indsamlet fra BBC Ones seere sammen med fuldeord fra ordbøger og ordlister, og undersøgelsen kommer dermed samlet set op på 546 synonymer for *drunk*. Dette regnes i artiklen for et højt antal, og det konkluderes på den baggrund at det at være fuld er en væsentlig del af kulturen i de engelsktalende lande (Sanchez-Stockhammer & Uhrig 2023). Med et endnu højere antal indberettede fuldeord i den danske indsamling kan vi som minimum konstatere det samme om den danske kultur. Vi må dog tage det forbehold at vi som nævnt har ladet forekomster af fuldeudtryk uden forstærkende adverbier og forled (fx *lakket til* og *stiv*) og med forstærkende adverbier og forled (fx *godt lakket til* og *megastiv*) tælle som varianter hver for sig, hvilket ikke er gjort i undersøgelsen af de engelske fuldeudtryk, og dette kan have gjort at vi har fået væsentlig flere udtryk. Det ændrer dog ikke ved at der i DR's spørgeundersøgelse er indberettet rigtig mange udtryk for at være fuld, og at dette må være et udtryk for at fuldskab er et væsentligt emne i den danske kultur.

FULDEORDENES TOP-20

De 20 mest indberettede fuldeudtryk i indsamlingen fra dr.dk findes i tabel 2. Listen giver et billede af en broget blanding af slangudtryk (fx

1 I artiklen på dr.dk (Klinge 2024) rapporteres det at læserne i undersøgelsen har indmeldt 895 forskellige ord. Vi ved ikke hvad forskellen på DR's optælling og vores har været.

2 Indsamlingen blev foretaget i forbindelse med BBC Ones program *Booze*, og de indsamlede 141 synonymer for at være fuld kan findes her: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/1883481.stm.

bacardi) og mere neutrale udtryk (fx *fuld*), udtryk der afspejler forskellige grader af alkoholpåvirkning (fx *bedugget* vs. *bankelam*), gamle og nye udtryk (fx *besoffen* vs. *basket*) og hhv. danske udtryk (fx *snalret*) og udtryk af fremmed oprindelse (fx *wasted*).

Nummer	Udtryk	Antal
1	<i>stiv</i>	308
2	<i>vissen</i>	215
3	<i>bedugget</i>	145
4	<i>stangbacardi</i>	124
5	<i>fuld</i>	111
6	<i>pløret</i>	77
7	<i>stegt</i>	75
8	<i>snalret</i>	66
9	<i>besoffen</i>	59
10	<i>ristet</i>	57
11	<i>i hegnet</i>	56
12	<i>beruset</i>	51
13	<i>overrislet</i>	49
14	<i>blæst</i>	48
15	<i>lam</i>	46
16	<i>bankelam</i>	34
17	<i>stangstiv</i>	31
18	<i>bacardi, wasted</i>	30
20	<i>basket</i>	28

Tabel 2: De 20 mest nævnte ord for at være fuld i de indberettede svar fra DR's læsere.

Slang vs. neutrale ord

Hovedparten af fuldeordene på top-20 er slangudtryk – i hvert fald er de med i en eller flere danske slangordbøger. De eneste ord på top-20 som ikke er med i slangordbøgerne, er *beruset* og *blæst*. Årsagen til at *blæst* ikke er med i slangordbøgerne, er sandsynligvis at der er tale om et nyere slangudtryk. At *beruset* ikke er med i slangordbøgerne, skyldes sandsynligvis at det regnes som neutral stil, altså ikke slang. Mange vil

nok også betegne ordet *fuld* som et neutralt udtryk, men det er med i nogle af slangordbøgerne (Gadesproget 1 og 2 og Slangordbogen (2022)), så i hvert fald i 1800-tallet har *fuld* været regnet for et slangudtryk. *Fuld* var egentlig et elliptisk udtryk, altså oprindeligt 'at være fuld af alkohol/vin/osv.', jf. svensk *full* ('beruset') og det oprindelige udtryk *fulder ok drukkin*, dvs. 'full och drucken', altså 'mæt af både mad og drikke'³ (SAOB). Med tiden har *fuld* så fået en neutral værdi – eller forholdsvis neutral, eftersom fx *beruset* nok vil kunne betegnes som mere neutralt eller højere stil end *fuld*. Sammenholdes de hyppigst indberettede ord på top-20, som DR's læsere mener de bruger (tabel 2), med de fem slangord som optræder i flest af de danske slangordbøger (tabel 1), er det i øvrigt kun *bedugget* og *besoffen* der går igen.

Graden af alkoholpåvirkning

En forskel på netop ordene *fuld* og *beruset* er også graden af alkoholpåvirkning. Er man fuld, er man ifølge DDO 'påvirket af alkohol i en grad så kontrollen over fysiske og psykiske evner er nedsat', altså ret påvirket. DDO har som opslagsord kun verbet *beruse* med som ifølge ordbogen betyder 'bringe i en rus af alkohol eller narkotika', og det siger ikke ret meget om graden af påvirkning. Under opslagsordet *fuld* i DDO ses det dog at ordbogen regner *fuld* og *beruset* som synonyme. Men sprogbrugen viser at *beruset* ofte bruges om en mindre påvirket tilstand end den man er i når man er fuld, fx som her: "Vi kyssede nede i byen, hvor jeg var fuld, men hun var *kun beruset*" (<https://adamogeva.dk/svar/tvivl-om-forelskelse-kan-i-hjaelpe>, 2024) og "Jeg er selv clean cannabis misbruger, og drikker mig *kun beruset*".

3 Gadesproget 1 og ODS henviser også til tysk *voll* og fransk *plein* (de vin).

»

og aldrig fuld” (<https://www.reddit.com/r/DK-brevkasse/comments/1edkkj5/misbrug/>, 2024).

Ifølge ordbøgerne er de følgende ord udtryk for at man er stærkt/voldsomt/meget beruset: *stiv*, *vissen*, *bacardi*, *i hegnet* og *wasted* (DDO, Nye ord i dansk (NOiD), Politikens Slangordbog). Forleddet *stang-* forstærker det led som kommer efter, og *stangstiv* og *stangbacardi* må derfor betyde ’meget stærkt beruset’.

I den anden ende af kontinuummet ’alkoholpåvirket’ har vi ifølge ordbøgerne *overrislet* (’lettere beruset; småfuld’), *bedugget* og *basket* (’påvirket af alkohol’), og ordbøgerne mener at *pløret*, *besoffen*, *ristet* og *lam* befinder sig i en slags mellemgruppe (hhv. ’beruset i en grad så man ikke har kontrol over bevægelser og tale’, ’fuld; beruset’). *Banke-* i *bankelam* må være et forstærkende forled (ligesom *stang-*), og dermed må man være mere beruset når man er *bankelam* end når

man ”bare” er *lam*. *Snalret* er ordbøgerne ikke enige om: DDO mener man er mere påvirket end i NOiD, hvor *snalret* kun svarer til ’halvfuld’.

Gamle og nye udtryk

De 20 hyppigste udtryk består også af en blanding af gamle udtryk, som måske især den ældre generation kender og bruger, og nye udtryk, som muligvis særligt er udbredt blandt unge. Vi har dog som nævnt ikke oplysninger om alderen på de dr.dk-læsere som deltog i spørgeundersøgelsen, så vi bestemmer her alderen på de hyppigste fuldeord ud fra de tilgængelige ordbøger.

I tabel 3 har vi opdelt de hyppigst indberettede udtryk i kategorierne ”gamle” (før 1892), ”mellem” (1950-1957) og ”nye” (1987-nu), og ordene står i kronologisk rækkefølge med det årstal de ifølge ordbøgerne kan dateres til⁴, i parentes.

Kategori ift. alder Udtryk (datering)

Gamle	<i>fuld</i> (1500-1700-tallet), <i>bedugget</i> (1779), <i>beruset</i> (1793), <i>besoffen</i> (1892)
Mellem	<i>snalret</i> (1950), <i>pløret</i> (1953), <i>overrislet</i> (1957 ⁵), <i>stegt</i> (1957)
Nye	<i>stiv</i> (1987), <i>stangstiv</i> (1988), <i>bacardi</i> (1999), <i>stangbacardi</i> (2000), <i>basket</i> (2001), <i>lam</i> (2002), <i>vissen</i> (2003), <i>i hegnet</i> (2005), <i>ristet</i> (2010), <i>wasted</i> (2012), <i>blæst</i> (2016), <i>bankelam</i> (2022) ⁶

Tabel 3: De 20 mest nævnte fuldeord fordelt efter alder for ordets datering.

Udtrykkene *fuld* og *beruset* er som nævnt forholdsvis neutrale udtryk, hvorfor det er sandsynligt at også yngre generationer bruger dem. De øvrige udtryk, altså slangudtrykkene, har ofte en aldersvalør, dvs. de har typisk været populære blandt unge i en bestemt periode, og ved at bruge dem signalerer eller afslører man at man er vokset op i en bestemt tid hvor specifikke slangudtryk var populære blandt unge. Slangudtrykkene for at være fuld signalerer altså ofte en bestemt aldersidentitet, og det er prestigiest blandt unge at bruge de nyeste udtryk for at

4 Vi har brugt ordbøgernes (dvs. ODS, DDO, NOiD) ældste belæg som datering. I tilfældet Gadesproget 1 og 2, hvor der ikke er anført brugseksempler, har vi angivet disse ordbøgernes publiceringsår som datering. Ift. Slangordbogen (Christiansen 2022b) og de eksempler i DDO hvor der ikke fremgår en eksplicit datering, har vi anført årstallet for det ældste brugseksempel, selvom dette ikke er en decideret datering.

5 Her har vi dateret ud fra udtrykket *selskabeligt overrislet*, som er med i Boms slangordbog fra 1957.

6 *Blæst* og *bankelam* er ikke med i appen *Slangordbogen* endnu, kun i dennes ordbase, men vil komme med når appen næste gang opdateres.

signalere netop en ungdomsidentitet, og at de følger med i hvad det nye er, fx på TikTok. Man vil sandsynligvis falde helt udenfor (ungdoms) gruppen hvis man siger *besoffen*, som måske ens bedsteforældre bruger. Det samme med omvendt fortegn gælder de ældre: Det vil være påfaldende at fx ældre i 70'erne betegner det at være fuld som *wasted*, fordi udtrykket først er blevet et slangudtryk mens deres børnebørn er unge, og det kunne derfor opfattes som om de ældre vil være yngre end de er.

Danske og fremmede udtryk

Ser vi på de ældste udtryk i tabel 3, nemlig *fuld*, *bedugget*, *beruset* og *besoffen*, og *overrislet*, som er kategoriseret i mellemgruppen, er det karakteristisk at disse enten er gamle danske udtryk eller udtryk som stammer fra tysk. *Fuld* i betydningen 'beruset' stammer helt tilbage til ældre nydansk, og selve ordet *fuld* er oldnordisk (800-1300). *Bedugget* kunne med forleddet *be-* godt ligne et tysk lån (Winge 2018: 408), men ordet kommer af det forældede gamle danske verbum *bedugge* ('gøre fugtig') (*Politikens Etymologisk Ordbog*). *Beruset*, *besoffen* og *overrislet* er som nævnt også ord i dansk med mere end 100 år på bagen, men de har det til fælles at vi har lånt dem fra tysk. *Besoffen* er perfektum participium af tysk *besaufen* ('drikke fuld', ODS), *beruset* kommer af tysk *berauschen* (afledt af *Rausch*, 'rus', *Politikens Etymologisk Ordbog*), og endelig kommer også *overrisle* af tysk *rieseln* 'drysse, risle, støvregne' (DDO).

De nyere udtryk *bacardi* og *stangbacardi* kan umiddelbart virke udanske, altså som lån, men der er tale om pæredanske dannelser, som ikke findes på andre sprog. *Bacardi* er godt nok navnet på en oprindeligt cubansk spiritusvirk-somhed, der bl.a. laver en rom som udtrykket er dannet ud fra, men opfindelsen af slangudtrykket

(*stang*)*bacardi* er dansk, og det er altså dannet på baggrund af et varemærke.

Snalret er et gammelt dialektalt udtryk der egentlig stammer fra jysk i betydningen 'sludre, vrøvle' (DDO). Vi går desuden ud fra at udtrykkene *pløret*, *stegt*, *stiv*, *stangstiv*, *basket*, *lam*, *ban-kelam*, *vissen*, *i hegnet*, *ristet* og *blæst* er danske dannelser. *Blæst* kunne dog godt være inspireret af *blasted* som i engelsk slang bruges om at være meget fuld eller skæv (*Green's Dictionary of Slang*), og *ristet* kunne ligeledes være inspireret af det engelske *toasted*, som er engelsk slang for både at være fuld og skæv (*Wiktionary*). *Stegt* kunne desuden være en oversættelse af det engelske *fried*, som betyder 'meget fuld' (*Green's Dictionary of Slang*). Men vi har i de danske ordbøger ingen beviser for at der ikke er tale om hjemlige og uafhængige dannelser, så vi kan ikke afgøre endeligt om de nævnte udtryk er dannet i dansk eller er (indirekte) engelske lån.

Til gengæld er der ingen tvivl om at *wasted* er et engelsk lån. Udtrykket stammer fra det gamle engelske verbum *waste* og er en perfektum participiums-form, *wasted*, i betydningen 'enfeebled', dvs. 'svækket' (*Online Etymology Dictionary*). I 1950'erne fik *wasted* i engelsk betydningen 'intoxicated', dvs. 'beruset', som altså er blevet et nyt, direkte lån i dansk med samme betydning. Det kan undre at der ikke er flere engelske lån på listen over de hyppigst indberettede ord, eftersom engelske lån fylder en del i danskernes sprogbrug i det hele taget (jf. fx Lønsmann et al. 2024), og i unges sprog i særdeleshed (Rathje 2010). Det kan evt. antyde at DR-læserne ikke er helt unge. På den anden side findes der engelske lån lige under top-20: På 21.-pladsen ligger fx udtrykket *tipsy* ('halvfuld') (27 forekomster), som også er et engelsk lån, ligesom andre engelske udtryk for at være fuld ligger længere nede på frekvenslisten: *pissed* (19 forekomster), *drunk*

»

(13), *hamret* (12) (sandsynligvis indirekte lån af det engelske *hammered*), *boozet* (9) (dansk bøjning af det engelske *booze*), *hammered* (9), *shitfaced* (6), *zoinked* (4) og *stoned* (3). Selvom de danske (og tyske) ord altså ifølge indberetningerne er dem der bruges mest, står de engelske udtryk parat til at tage over.

Opsummerende kan man sige at de ord som DR's læsere altså mener de bruger, har vist os at der er rigtig mange slangudtryk i dansk for at være fuld, også mange flere end der er med i de danske slangordbøger, og ift. undersøgelser af andre sprog. Udtrykkene der er indberettet, spænder også over udtryk der afspejler en mindre grad af alkoholpåvirkning til en meget høj grad af påvirkning, og der er hovedsageligt tale om slangudtryk, men også enkelte udtryk som må siges at være (nærmest) neutrale. Der er desuden en del nye udtryk på top-20, men også forbløffende mange gamle udtryk, hvilket viser os at der sandsynligvis har været en bred aldersfordeling blandt undersøgelsens deltagere, men også at nogle fuldeudtryk har en forbløffende lang levetid – op til flere hundrede år. Endelig viser de hyppigste fuldeord os at vi både danner slangudtryk for at være fuld på hjemlig grund, men også at vi har lånt fra tysk (tidligere) og låner fra engelsk (nu).

KILDER TIL SLANG

Omkring 50 ord og udtryk fra DR's liste over fuldeudtryk er blevet optaget i *Slangordbogens* tilgrundliggende base, fx *bacardi*, *bankelam*, *basse*, *blæst*, *få så hatten passer*, *hammerlam*, *helt i hegnet*, *pivvissen*, *rundfodet*, *steif* og *tipsy*. Det vil nok også i fremtiden være nyttigt at supplere indsamlingen af slang med spørgeundersøgelser om udbredte fænomener ligesom den DR har lavet. Selv med en meget stor tekstsamling er det nemlig ikke muligt at opfange al relevant slang

(Christiansen 2018). Indsamlingen af ord og udtryk må derfor ske ved opmærksom iagttagelse af et meget bredt udvalg af sprogbrugere, genrer og medier. Dansk Sprognævn har også indledt en indsamling af slang fra forskellige ungdomsuddannelser som kan bidrage til indsamlingen af slangord og -udtryk.

HVORDAN DANNES OG YNGLER SLANG?

Ved gennemgangen af DR's liste over fuldebetegnelser springer det i øjnene at der på dette område er en række udbredte mekanismer i den måde som slang dannes og yngler på. Lad os se på nogle af disse måder og herunder nævne ord fra listen, som dog ikke alle er frekvente nok til at blive optaget i appen *Slangordbogen*.

- 1) Et begrænset antal grundlæggende metaforer kan antage mange forskellige udtryk der er synonyme. Fuldskab kan fx sammenlignes med at være træt eller udmattet: *baldret*, *brugt*, *død*, *flad*, *flæk- ket*, *færdig*, *hakket*, *kvæstet*, *møglam* og *mørbanket*. En anden metafor for fuldskab indebærer at man er ramt af slag og eventuelt er blevet nedlagt: *banket*, *flækket*, *hamret i bund*, *knækket*, *kvast*, *moset*, *nedkæmpet*, *nedlagt*, *ramt*, *savet midtover*, *smadret*, *tæsket* og *væltet*. Desuden kan man være ramt af væske: *gennemblødt*, *have våde sko* og *sjasket til*.
- 2) Eksisterende ord eller forstærkende førsteled kan kombineres på nye måder: *bacardi- stiv*, *hammerlam* og *pattepalermo*.
- 3) Set fra et formsynspunkt kan et eksisterende udtryk som *drikke sig i hegnet* varieres i både ordklasse og ordvalg: *gå i hegnet*, *hegne*, *hegnet* (adj.), *helt i hegnet*,

helt ude i hegnet, i hegnet og im fence (tysk-engelsk). Derudover er der en del sammensætninger, fx *balancebetændt* og *humlemarineret*.

- 4) Eksisterende ord kan afkortes, hvilket især ses ved forstærkende førsteled der i sig selv bruges om 'fuld': *banke, grønlander, hammer, høne, kanon, patte, stander* og *æske*.
- 5) Et eksisterende udtryk som *ikke helt appelsinfri* kan varieres som *ikke appelsinfri* og *ikke ligefrem appelsinfri*.
- 6) Lån og fremmedsproglig inspiration ses i fx *boozet* og *tipsy* (engelsk), *betrunken* og *steif* (tysk), *på kulan* og *salonberuset* (svensk).
- 7) Mange ord og udtryk indeholder en overdrivelse, hvilket er et hyppigt stiltræk hos unge, fx *død, gennemblødt* og *hammerlam*, men underdrivelse ses også: *ikke ligefrem appelsinfri*.
- 8) Fuldeord kan dannes som ordspil: *beautiful* (ordspil på engelsk *beautiful*) og *have tuborgkulose*.

Er der så slet ikke noget nyt indenfor fuldeord? Jo! Den ene af artiklens forfattere bed mærke i følgende udtryk for at være fuld som han ikke havde hørt før: *have runde fødder, være rund under fødderne* (stammer måske fra svensk *rund under fötterna* 'beruset', *Svensk-Dansk Ordbog*), *rundfodet, have knas med poterne, have runde sko på, rundskoet, ude at indhente tilbud på tømmermænd* samt *konsonantssvag*, der må antyde talebesvær.

HVORDAN SER FREMTIDEN UD FOR SLANGUDTRYK FOR AT VÆRE FULD?

I fremtiden vil der på grund af den engelsk-amerikanske kulturelle dominans sandsynligvis blive

lånt flere slangudtryk fra engelsk, som i de seneste år fx har leveret fuldeordene *wasted* (2012) og *boozed* (dansk: *boozet* (2021)).

Som beskrevet ovenfor dannes mange slangudtryk for at være fuld ved at man genbruger eksisterende metaforer, ord og forstærkende forled, og dette vil formentlig fortsætte. Brugen af forstærkende forled, der kan forbindes med adjektiver til ord med to hovedtryk, er et gennemgående træk ved fuldeord, fx *bankelam, stangbacardi* og *æskestiv*, men slet ikke begrænset til fuldeord. Becker-Christensen & Basbøll (2023) påpeger at der dog er bindinger på hvilke adjektiver de forstærkende forled kan kombineres med (fx *drønkedelig*, men nok ikke *råkedelig*), og i hvilke betydningssfærer de indgår. Fuldeord er graduerbare, hvilket er en væsentlig forudsætning for at blive kombineret med et forstærkende forled.

Slangordbogen (2022) indeholder 53 forstærkende forled. De udskiftes ret ofte, formentlig fordi ungdomssprog er præget af mange overdrivelser, så der er brug for nye friske udtryk. I 1960'erne kom således med kort mellemrum forstærkerne *røv-*, *pisse-*, *skide-* og *skæppe-*, i 1970'erne *mega-* og *rå-*, i 1980'erne *tæske-* og i 1990'erne *herre-*, *hammer-* og *giga-* (NOiD).

AFSLUTNING

Undersøgelsen af DR's læserbidrag har vist at danskernes ordforråd for fuldskab er imponerende stort. Vi har fundet ud af at de 902 forskellige fuldeudtryk spænder fra århundredgamle betegnelser som *bedugget* og *besoffen* til helt nye som *bankelam* og *blæst*, og at de foretrukne fuldeord dækker hele spektret fra snalret til stangstiv. De fleste af de indberettede ord er slangudtryk, men neutrale ord som *beruset* og *fuld* har også plads i læsernes ordforråd, og vi ser både hjemlige dannelser, ord der oprindeligt var tyske, og nyere

»

engelske låneord. Nogle udtryk får et langt liv fordi de bruges på tværs af generationer, mens andre hurtigt falmer når de ikke længere føles nye. Resultaterne er et øjebliksbillede: En liste til næste år vil sandsynligvis rumme både gengangere og helt nye udtryk – og en ændret rækkefølge på listen. I fremtidige undersøgelser må vi følge med i hvordan danskernes fuldeord udvikler sig i takt med at nye generationer tager ordet – og flasken.

REFERENCER

- Becker-Christensen, Christian & Hans Basbøll (2023). *det her røvsyge møgvej*. Ekspressive orddannelser i dansk med særligt henblik på konventionaliseret emfatisk tryk i adjektivkomposita. *Danske Studier* 2023, 62-103. <https://tidsskrift.dk/danskestudier/article/view/146736/189935> (lokaliseret 5. august 2025).
- Boms slangordbog: Kaj Bom [1957] (1964). *Slangordbogen*. 3. oplag. København. Politikens Forlag.
- Christiansen, Torben (2018). Hr. og fru Jensen. I: *Fraseologi – genveje og omveje. Festskrift til Torben Arboe i anledning af hans 70-årsdag den 8. september 2018*. Inger Schoonderbeek Hansen, Kirsten Lyshøj & Viggo Sørensen (red.). Aarhus. Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Nordisk, Aarhus Universitet. 41-45. https://jysk.au.dk/fileadmin/www.jysk.au.dk/publikationer/centrets_publikationer/TAFest.pdf (lokaliseret 5. august 2025).
- Christiansen, Torben (2020). Inklusion og eksklusion i ordbøger – set fra et slangperspektiv. *LexicoNordica* 27, 17-34.
- Gadesproget 1: V. Kristiansen (1866). *Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale*. København. H. Hagerups Forlag.
- Gadesproget 2: V. Kristiansen (1908). *Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale. Anden meget forøgede Udgave*. København. H. Hagerups Forlag.
- Hansen, Carl (1905). *Spild. Silhouetter fra Forbryderverdenen*. København. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.
- Hylland, Ole Marius (2020). Sørpe full, sveiseblind og stinn som et eggebrød. Slang og synonymer som kulturhistorie. *Tidsskrift for Kulturforskning*, 19(2), 29-43. https://www.researchgate.net/publication/347521549_Sørpe_full_sveiseblind_og_stinn_som_et_eggebrød_Slang_og_synonymer_som_kulturhistorie (lokaliseret 5. august 2025).
- Hylland, Ole Marius (2021). *Norsk fylleordbok. Nordmenns språklige fornemmelse for alkohol*. Oslo. Humanist forlag.
- Lønsmann, Dorte, Kamilla Kraft, Janus Mortensen & Jacob Thøgersen (2024). *Engelsk i Danmark: What's the story?* Aarhus. Aarhus Universitetsforlag.
- Politikens Etymologisk Ordbog: Jan Katlev (2000). *Politikens Etymologisk Ordbog*. København. Politikens Forlag.
- Politikens Slangordbog: Søren Anker-Møller, Peter Stray Jørgensen & Trine Ravn (2001). *Politikens Slangordbog*. 6. udgave: København. Politikens Forlag.
- Rathje, Marianne (2010). *Generationssprog*. Dansk Sprognævnets skrifter 43. København.
- Rathje, Marianne & Lea Elias Isen (2024). *Sangerinde, bedemand og forperson. Holdninger til kønnede endelser i dansk*. *Nyt fra Sprognævnet* 2024/3, 2-21.
- Sanchez-Stockhammer, Christina & Peter Uhrig (2023). "I'm gonna get totally and utterly X-ed." Constructing drunkenness. *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association* 11, 121-150. https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/gcla-2023-0007/html#j_gcla-2023-0007_s_007 (lokaliseret 5. august 2025).
- Slangordbogen (2022): Torben Christiansen (2022b). *Slangordbogen. Dansk slang og dagligsprog*. Software: LET Software ApS. App. Version 4.0.
- Winge, Vibeke (2018). Tysk. Ebba Hjort et al.: *Dansk Sproghistorie. Ord for ord for ord*, bd. 2 København/Aarhus. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag. 401-412.

INTERNETKILDER

- BBC 2002. BBC One, programmet Booze: 141 words for 'drunk'. BBC. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/1883481.stm> (lokaliseret 5. august 2025).
- Christiansen, Torben (2022a). *Slang*. <https://slangordbogen.com/wp-content/uploads/2022/02/Undervisningsforloeb-12.pdf> (lokaliseret 5. august 2025).
- DDO: *Den Danske Ordbog*. København. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal. <https://ordnet.dk/ddo>.
- Green's Dictionary of Slang. <https://greensdictofslang.com/>.
- Klinge, Tobias Leth (2024). Læserne sendte 895 forskellige ord for at være fuld - her er de mest populære. *Dr.dk*, 22. februar 2024. <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/laeserne-sendte-895-forskellige-ord-vae-re-fuld-her-er-de-mest-populaere> (lokaliseret 5. august 2025).
- Knudsen, Tinne Hjersing (2024). Ny forskning: Der findes over 500 engelske ord for at være fuld. *Dr.dk*, 21. februar 2024. <https://www.dr.dk/nyheder/udland/ny-forskning-briterne-har-over-500-forskellige-ord-vaere-fuld> (lokaliseret 5. august 2025).
- NOiD: *Nye ord i dansk 1955 til i dag*. <https://noid.dsn.dk>.

ODS: *Ordbog over det danske Sprog* (1918-56). København. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal. <https://ordnet.dk/ods>.

Online Etymology Dictionary. <https://www.etymonline.com>.

SAOB: *Svenska Akademiens ordbok*. Lund. Svenska Akademien, 1898-. <https://www.saob.se/>.

Svensk-Dansk Ordbog: Kjeld Kristensen m.fl. (2010).

***Svensk-Dansk Ordbog*.** København. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og JP/Politikens Forlags-

hus A/S. <https://ordnet.dk/sdo/>.

Wiktionary, <https://en.wiktionary.org>.

Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne tvivlsspørgsmål

Mange sproglige tvivlsspørgsmål har en historisk forklaring. I denne artikel gør vi rede for et projekt hvor vi har undersøgt de historiske forløb der har ledt til sådanne tvivlsspørgsmål i moderne dansk grammatik.

EVA SKAFTE JENSEN
(f. 1966), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

JØRGEN SCHACK
(f. 1961), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

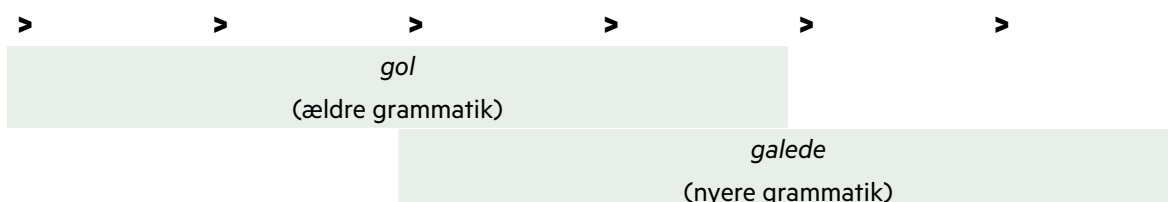

EDDER DET GULVENE ER LAKERET eller *gulvene er lake-rede*? Hedder det *han er rigtig sød* eller *han er rigtigt sød*? Spørgsmål

af den slags får vi jævnligt ved Dansk Sprognævnets spørgetelefon. I de to nævnte tilfælde er svaret at det kan hedde begge dele. I det første tilfælde er der en lille betydningsforskel, i det andet ikke. Det vender vi tilbage til.

Alle sprog har variation i forskellige hjørner af sproget. Det er for eksempel velkendt at *skjorte* udtales forskelligt på jysk og standarddansk. Det er også velkendt at mange yngre mennesker udtaler vokalen i første stavelse af et ord som *hende* med en tydelig *i*-lyd, mens de fleste midaldrende og gamle i stedet har en *e*-lyd i dette ord. Indenfor grammatikken kan man ligeledes finde variation. Visse ord kan fx bøjes på flere forskellige måder, og således har vi både *sværgede* og *svor*, og vi har *grint* og *grinet*. Det er ikke usædvanligt at der ligger noget sproghistorisk bag variationen, altså at en af varianterne er ældre end den anden. Formen *svor* er for eksempel ældre end *sværgede*.

Dermed er der altid i ethvert sprog på visse områder mere end én grammatik i spil, og der vil være nogle mennesker der henholder sig til den gamle grammatik (jf. *svor*), mens andre henholder sig til den nye (jf. *sværgede*). På et tidspunkt kan den gamle grammatik forsvinde til fordel for den nye. Sådan er det for eksempel gået den gamle form *gol* (der har givet plads til den nye form *galede*), og som man nu til dags nærmest kun støder på i Grundtvigs salme "Morgenhanen atter gol". Dette kan illustreres af følgende figur; de små pile i øverste linje repræsenterer tidens fremadskriden.

Nu til dags er man ikke i tvivl om at det er formen *galede* der gælder. Men inden da var der en periode hvor begge former var til stede i sprog-samfundet, og begge former var rigtige! De fulgte bare forskellige grammatikker.

På de områder i et sprog hvor to grammatikker sameksisterer, kan man komme i tvivl om hvad der er rigtigt, netop fordi der er flere muligheder at vælge mellem. En del af de grammatiske spørgsmål vi får ved spørgetelefonen, skyldes netop at der i historiens løb er opstået ny grammatik, og at den nye grammatik lever side om side med den gamle. Det er artiklens indledningseksempler gode vidnesbyrd om.

For at få bedre indsigt i de sproghistoriske forløb gemt i den moderne variation, fik vi for nogle år siden en bevilling fra Kulturministeriets forskningspulje til at arbejde med et projekt med følgende titel: *Mange grublende Dage ere gaaede forud. Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne normproblemer*. Grammatiske ændringer foregår umådelig langsomt. Derfor er det ofte nyttigt at sammenligne sprogtilstanden på tidspunkter med en vis afstand imellem. Vi valgte 1800-tallet som ét nedslagspunkt og helt moderne tid (begyndelsen af 2000-tallet) som et andet nedslagspunkt. Undervejs har vi dog også skelet til hvad der er sket i den mellemliggende periode, og vi har også indimellem fundet det nyttigt at gå

længere bagud i tid end 1800-tallet. Denne artikel giver en kortfattet præsentation af vores hovedresultater.

Projektet har i praksis udspillet sig som en række delprojekter som alle har taget udgangspunkt i spørgsmål vi kunne få ved telefonen, og hvor vi har haft en hypotese om at den moderne variation med fordel kunne belyses ved at sammenligne med sproget i 1800-tallet.

FROSSEN, FROSSENT, FROSSET OG FROSNE

Bag denne overskrift gemmer sig to delprojekter der begge tager udgangspunkt i perfektum

FAKTA

Projektperiode 1.9.2020-31.12.2024

Bevillingshavere: Eva Skafte Jensen & Jørgen Schack

Bevilling primært givet til at deltage i konferencer i ind- og udland og til at holde møder med en referencegruppe bestående af cirka 10 sprogforskere fra Danmark, Sverige og Norge.

»

participium. Et perfektum participium kan dels bruges attributivt, dels prædikativt: I attributiv anvendelse står det umiddelbart til venstre for substantivets plads (fx *to frosne kyllinger*); i prædikativ anvendelse er det typisk placeret efter det det siger noget om, fx *kyllingerne er frosne*. Det ene af vores delprojekter handlede om attributiv brug, det andet om prædikativ.

Et spørgsmål til attributiv brug kunne være: *Hedder det en frossen kylling eller en frosset kylling?* Svaret er: begge dele; den første mulighed er ældre end den anden. I *en frossen kylling* (med *-n* i *frossen*) følger formen med *-n* et gammelt system hvor verber med stærk bøjning bøjes i grammatisk køn. I det system ender participiet på *-n* i fælleskøn og *-t* i intetkøn, fx *en frossen kylling* og *et frosset kyllingelår*. Vores undersøgelser viste at en del af de verber der engang kun blev bøjet stærkt, nu også kan bøjes svagt, og i svag bøjning ender participiet i den slags konstruktioner altid på *-t*, uden at det pågældende *-t* altså betyder intetkøn. Til sammenligning kan vi nævne et verbum som *male* der har været bøjet svagt så langt tilbage i historien man kan komme; participiumsformen af dette ville aldrig kunne tage *-n* uanset om det efterfølgende substantiv var et fælleskønsord eller ej. Det hedder *en malet væg* såvel som *et malet plankeværk*, aldrig **en malen væg* (den hævede stjerne * bruges ved eksempler der anses for ugrammatiske).

Men variationen i attributiv stilling stopper ikke ved *frossen* og *frosset*, for vi kan jo også sags tens sige og skrive *et frossent kyllingelår* (med *-nt*). Også dette viser sig at have en historisk forklaring. På et tidspunkt i historiens løb begyndte man at bøje visse participier efter mønstret af en bestemt gruppe adjektiver der i moderne dansk ender på *-n*, fx *voksen*, *åben*, *nøgen*. Dem sætter man *-t* på i intetkøn: *et voksent menneske*, *et åbent pengeskab*, *et nøgent bræddegulv*.

Som konsekvens af de skitserede sproghistoriske ændringer har vi i dag mange muligheder at vælge mellem, muligheder som vel at mærke alle er korrekte. Alle de følgende eksempler følger grammatiske regler: *en frossen kylling*, *en frosset kylling*, *et frosset kyllingelår* og *et frossent kyllingelår*. I attributiv stilling er der altså en stor formrigdom i ental.

Vi får også spørgsmål af typen: *Hedder det kyllingerne er frosset eller kyllingerne er frosne?* Men her handler det ikke om entalsformer. Igen er svaret at begge udtryksmåder er korrekte, men at der er en lille betydningsforskel. I det første tilfælde udtrykker man at noget er sket: Kyllingerne har været udsat for en nedfrysningsproces, og den er nu bragt til ende. Der er med andre ord tale om en passivkonstruktion med sammensat verbal: *er frosset* – nogen har udført handlingen at fryse kyllingerne ned. I det andet tilfælde (det med *frosne*) laver man i stedet en karakteristik af hvordan kyllingerne er: De er af den frosne slags. Populært sagt er den første form en verbalform; den ender i moderne standarddansk altid på *-t*, fx *frosset*. Den anden form er adjektivisk, og den bøjes i ental og flertal (jf. entalsformen *frosset* og flertalsformen *frosne*). Bemærk at verbalformen, der ender på *-t*, til forveksling ligner den adjektiviske entalsform (*frosset*), men den er egentlig bare en ubøjet form. De sidste 250 år har det været almindeligt i dansk og svensk grammatikforskning at kalde denne ubøjede form for *supinum*.

Engang lavede man ikke denne skelnen mellem én form (supinum) der brugtes i verbaler, og én som brugtes adjektivisk. Dengang bøjede man bare mekanisk et participium i tal: i ental hvis det led det lagde sig til, var i ental, og i flertal hvis leddet var i flertal, uanset om der var tale om verbal brug eller adjektivisk brug. I 1800-tallet var denne praksis stadig almindelig i skriftsprog, og

derfor kan man i litteraturen finde eksempler som de følgende:

hun .. havde faaet sine Klæder **revne** itu
(Gyllembourg: *Drøm og Virkelighed*, 1833)

Junker Strange og Henrik Harpestræng vare
ved Ternernes Anskrig i største Hast **ilede**
til (Ingemann: *Valdemar Seier*, 1826)

I moderne dansk ville man i konstruktioner som disse vente en *-t*-form: *hun havde fået sine klæder revet itu* hhv. *de var ilet til*. I det første eksempel er der igen tale om en passivkonstruktion; i det andet er der tale om endnu en verbal brug, nemlig en perfektiv konstruktion. Siden dengang man kunne bruge flertalsformen som vist i disse eksempler, har dansk forandret sig i en retning hvor der har udviklet sig en selvstændig ubøjet form, og hvor perfektum participium parallelt hermed er blevet specialiseret som en adjektivisk form.

ÆLDRE END HANS SØSTER OG STØRRE END MIG

Overskriften til dette afsnit afspejler to andre delprojekter som handler om pronomener og pronominalformer i sammenligningskonstruktioner.

Et klassisk sprogrigtighedsspørgsmål er om det hedder *han er større end hans søster* eller *han er større end sin søster*. Altså om man bruger et personligt pronomen i genitiv (*hans, hendes* osv.), eller om man bruger et reflektivt pronomen (*sin* m.v.). De moderne normative regler siger at man her bruger *sin* hvis der er tale om subjektets egen søster. Her er det interessant at man i 1800-tallets skriftsprog som hovedregel brugte personligt pronomen i genitiv i konstruktioner som disse, altså at *han er større end hans søster* på det tidspunkt var det almindelige. Det var så

almindeligt at Kr. Mikkelsen i sin grammatik fra 1911 omtalte den anden mulighed som noget der behøvede et "imidlertid":

Imidlertid bruges meget ofte i daglig tale, sjældnere i bogsproget, *sin* for *hans* og *hendes*, f. eks. *Han er bedre end sit rygte, Hun var lige så klog som sin broder*.

Vores studier af 1800-talskilder bekræfter at man for 150-200 år siden typisk brugte *hans, hendes* osv. i konstruktioner som disse. I den mellemliggende tid er der altså sket et skift fra personligt pronomen i genitiv til reflektivt pronomen når der henvises til sætningens subjekt. Dette er tankevækkende, og det viser at det man som moderne sprogbruger kan synes er den eneste

FAKTA

ADGANG TIL SPROGET I 1800-TALLET

Vi har arbejdet med et selvetablet korpus på ca. 2,75 mio. ord bestående af skønlitterære tekster og breve fra hele 1800-tallet. Teksterne i dette korpus er hentet fra *Arkiv for Dansk Litteratur* og *Danmarks Breve*.

I tilgift har vi foretaget supplerende søgninger i et korpus bestående af skønlitterære tekster fra det moderne gennembrud, dvs. tekster fra perioden 1870-1899. Dette korpus er venligt stillet til rådighed af Jens Bjerring-Hansen og Philip Diderichsen fra Københavns Universitet.

Endelig har vi læst samtidige grammatikker og sprogdebatterende skrifter.

»

rigtige (: den eneste grammatiske) måde at ytre sig på, ikke ligger fast en gang for alle, men kan ændre sig i tidens løb.

Et andet klassisk sprogrigtighedsspørgsmål er om det hedder *han er større end mig* eller *han er større end jeg*. Traditionelt har nominativ, altså *jeg*, været det normale, men i løbet af 1800-tallet begyndte oblik form (som *mig*) at vinde frem, og i moderne dansk er *mig* for en del mennesker den eneste mundrette mulighed.

I kilderne er de tidligste eksempler på brugen af oblik form fra begyndelsen af 1800-tallet, for eksempel dette:

saalænge Sigurd er din Ven, er jeg det og-saa og skal være dig ligesaa tro og lydig, som **ham**. (Ingemann, 1819)

Men mindst lige så vigtigt er det at man begynder at omtale det i samtidige sprogbeskrivelser. I sin grammatik fra 1871 skriver Lefolii således at i "Talesproget hedder det ofte: Han er ældre end mig". Og tilsvarende skriver Mikkelsen i sin grammatik fra 1911 at der "i daglig tale og efterligninger deraf, sjældent i skriftsproget, [ofte bruges] afhængighedsfald [dvs. oblik form] i stedet for nævnafald [dvs. nominativ], f. eks. *Hun er lige så god som ham. Bær dig ad ligesom mig! Han er ældre end dig.*" Det talesprog der for grammatikere som Lefolii og Mikkelsen var relevant at beskæftige sig med, var det som borgerskabet talte. Det man talte i andre – lavere – klasser gik som regel under betegnelsen gadesprog og omtaltes sjældent. I de 1800-talstekster vi har undersøgt, bruges der imidlertid med ganske få undtagelser nominativ i konstruktioner af de ovennævnte typer, dvs. *han er større end jeg* osv. Meget tyder altså på at det almindelige talesprogs kasusbrug ikke for alvor har fundet vej til 1800-talsforfatterens replikkunst.

Det skal tilføjes at dialektforskeren Karen Margrethe Pedersen fra Københavns Universitet har gjort os opmærksom på at det talesprog som Lefolii og Mikkelsen har udtalt sig om, kan være henholdsvis jysk rigsmål og udtyndet sjællandsk: Lefolii var rektor ved katedralskolen i Viborg, og Mikkelsen var lærer ved katedralskolen i Roskilde. I nørrejysk (dvs. de jyske dialekter der tales nord for Sønderjylland) kan oblik form føres tilbage til første halvdel af 1800-tallet; i sjællandsk vinder oblik form først frem hos personer født efter 1885. Det er desuden muligt at den stærke kritik man kan have mødt i skolen og andre steder, har afholdt folk fra at bruge oblik form på skrift, skønt de brugte den i tale.

Uanset hvad, er det interessant at brugen af oblik form, på trods af skrap kritik, har overlevet og i dag for mange står som den mest naturlige sprogbrug.

SÆRLIG ELLER SÆRLIGT INTERESSANT

Endnu et delprojekt handlede om adverbialformer uden og med *-t*. Også dette er en klassiker ved spørgetelefonen, og det skyldes først og fremmest at der ved den særlige undergruppe der ender på *-ig* og *-lig* (fx *vældig* og *rimelig*), og som bruges som gradsadverbialer, er valgfrihed mellem former uden og med *-t*. Det kan altså både hedde *de var vældig glade for turen* og *de var vældigt glade for turen*. Som ved de tidligere omtalte delprojekter havde vi på forhånd en klar forestilling om at den ene form (nemlig den uden *-t*) var ældre end den anden. Det var dog først da vi dykkede ned i kilderne at vi forstod i hvilket omfang formerne uden *-t* var blevet brugt tidligere. I 1800-tallet og tidligere kunne man nemlig også finde formerne uden *-t* brugt i sammenhænge hvor vi i moderne dansk absolut ville vente en *-t*-form.

det maa overvejes meget **grundig** (Schandorph: *Uden Midtpunkt*, 1878)

De pæne Folk misunde hinanden saa **giftig**, at det er høist forunderligt, at de ikke døde af gjensidige Bid (Goldschmidt: *Hjemløs*, 1853-1857)

Oven i købet var de *-t*-løse adverbialformer ikke begrænset til ord der i øvrigt endte på *-ig* eller *-lig*, hvilket fremgår af de følgende eksempler.

man bliver veemodig af Længsel, **sælsom** veemodig (Andersen: *Kun en Spillemand*, 1837)

Atheismen er dog **grændseløs** nøgtern (Jacobsen: *Niels Lyhne*, 1880)

Det viste sig at *-t*-løse former går meget langt tilbage i tiden. Her gives et par enkelte eksempler.

steeg dem at de bliffue **smuck** brune (Kogebog 1616)

Hendes Tilstand rører mig saa **stærk** (Biehl anden halvdel af 1700-tallet)

Det viste sig desuden at de *-t*-løse former ikke er de eneste forgængere for *-t*-formerne. I ældre tid kunne man også finde *-e*-former og (for dem der ender på *-ig* og *-lig*) *-en*-former, som de følgende eksempler illustrerer.

alffuerlige oc **streng** han da bød (Rævebog 1555)

krig begyndes **letteligen**, men endes **besværligen** (Moth ca. 1700)

Der har altså i historiens løb været forskel på adverbialformerne, og i moderne tid er der ikke betydningsforskel på om man bruger en adverbialform uden eller med *-t* i kontekster hvor man angiver graden af noget. Der er således ingen forskel på om man siger *vældig glad* eller *vældigt glad*.

Vi kan i øvrigt se at *-t*-formerne breder sig, også i andre adverbier. Således er det meget hyppigt at finde former som *forholdsvist* og *formodentligt*, hvor man tidligere ikke ville have ventet former med *-t*.

SIN ELLER DERES REDEGØRELSE

Et hyppigt tvivlstilfælde er om det hedder *politiet fremlagde deres* eller *sin redegørelse*. Det skyldes at *politiet* er et såkaldt kollektivt substantiv. Et sådant substantiv er karakteristisk ved at det både kan opfattes som 'en enhed (der består af flere individer)' og som 'en flerhed af individer (der indgår i en enhed)'. På grund af disse særlige egenskaber kan tilknyttede led (for eksempel pronomener som *sin* og *deres* i overskriften) stå i ental eller i flertal.

Begge dele er korrekt, og valget mellem det ene eller det andet beror på hvad man betoner. Hvis man betoner enheden, i den nævnte sætning *politiet* som institution eller etat, bruger man en entalsform (her *sin*). Hvis man i stedet betoner flerheden – alle de mange betjente – bruger man en flertalsform (her *deres*). Tilknyttede led kan være pronomener, men de kan også være adjektiver. For eksempel kan man både sige og skrive *ungdommen er hårdfør* og *ungdommen er hårdføre*.

I vores undersøgelser er vi kommet frem til at der både i moderne tid og i 1800-tallet er forskel på om de enkelte kollektiver primært behandles som entalsord eller som flertalsord. I moderne tid behandles ord som *klub* og *regering* overvejende som entalsord, hvilket viser sig ved at man ved dem hyppigere bruger *sin* end *deres*. I den anden

»

ende af skalaen ligger et ord som *par*, der næsten altid behandles som et flertalsord. Et eksempel som det følgende med *deres* er altså fuldt ud repræsentativt for dette.

Sidste år (...) så det daværende par tilbage på **deres** forhold. (EkstraBladet.dk 2023)

I den følgende opremsning er 15 moderne kollektiver arrangeret efter relativ hyppighed så det der oftest behandles som entalsord i moderne tid, står først, og det som oftest behandles som et flertalsord, står sidst osv.: *klub, regering, organisation, virksomhed, parti, kommune, folketing, udvalg, hold, ledelse, politi, gruppe, befolkning, familie, par*.

I 1800-tallet finder man stort set den samme relative frekvens som i moderne tid: *Par* var også dengang det ord der hyppigst blev behandlet som et flertalsord, og *Politi* blev allerede dengang undertiden behandlet som et flertalsord, hvilket illustreres af følgende eksempler.

Da Politiet vilde føre ham i Fængsel, fandt **de** ham liggende foran den gamle Ovn.
(Bergsøe: *Fra den gamle Fabrik*, 1869)

Nu lagde Politiet **deres** raa Hænder paa Marietta (F.T. (pseudonym): *Tugthusfangen Hannibal og den smukke Rosalie*, 1883)

Med hensyn til den indbyrdes relative placering var der altså ikke umiddelbart sket ændringer. Men historien var ikke gået sporløst hen over dette område af grammatikken. Når vi sammenholdt tallene fra 1800-tallet med dem fra moderne tid, kunne vi nemlig se en generel tendens i retning af at mange af ordene oftere bliver behandlet som flertalsord i moderne tid.

SUBJEKTSREGLENS STORHED OG FALD

Vi har også beskrevet den delvise afvikling af en tidligere velkendt normativ regel som man har kaldt subjeksreglen. Denne regel siger at indholdssubjektet (det "logiske" subjekt) i nogle bestemte sætningsagtige adverbialer skal henvise til samme størrelse som sætningens udtrykte subjekt. I en sætning som *Efter at* (indholdssubjekt) *have skænket til de to Herrer, satte hun* (subjekt) *sig ned ved Faderens Side* er subjektet for de to handlinger (*at have skænket* og *at sætte sig*) den samme, nemlig den person der refereres til med *hun*. Ifølge subjeksreglen er denne sætning konstrueret rigtigt.

Men i mange tilfælde udtrykker man sig mere løst. For eksempel i følgende sætning: *Efter at* (indholdssubjekt) *have besteget Trebjerg på 128 meter og nydt udsigten ud over Helnæsbugten til Als og Sønderjylland går turen* (subjekt) *forbi Steensgaard gods*. I denne sætning er det ikke sætningens subjekt (*turen*) der har besteget Trebjerg, det er nogle andre. Frem til anden halvdel af det 20. århundrede blev sætninger som denne betragtet som ulogiske og dermed som sprogfejl.

Vores undersøgelse har vist at subjeksreglen er nærmest ukendt i moderne tid.

EKSTRA GEVINSTER

Undervejs i vores projekt er vi også stødt på en del andre problemstillinger, som vi dog ikke har udforsket grundigt, og som vi kun vil nævne et par få af.

For eksempel har vi set at tidligere tiders skellen mellem ental og flertal i de finitte verber dominerede i 1800-tallet. Man skelnede altså mellem *han gik* og *de ginge*, *jeg har* og *vi have*. Der var enkelte forfattere i 1800-tallet der skilte sig ud på dette punkt og bare brugte den moderne fælles-

form (*han gik – de gik; jeg har – vi har*). Men i det store hele stod flertalsformerne stærkt i skriftsproget indtil det i en bekendtgørelse fra året 1900 blev tilladt for skolebørn at bruge fællesformen uanset om subjektet var i ental eller flertal.

En anden problemstilling vi vil nævne, handler om forholdet mellem visse adverbier og frie prædikativer. I forbindelse med undersøgelserne af adverbialt *-t* blev vi nemlig opmærksomme på at dette ikke var ligetil. Da vi nu havde fundet ud af at en del adverbier der i moderne tid ofte forekommer med *-t*, i ældre tider også kunne forekomme uden *-t* (jf. afsnittet om *særlig* og *særligt* ovf.), stod vi pludselig overfor virkelig mange eksempler hvor det var umuligt at afgøre om der var tale om en adverbial brug der sagde noget om måden situationen udspillede sig på, eller brug som frit prædikativ, altså som noget mere adjektivisk; det gælder for eksempel følgende to:

Kammerfruen ... nærmer sig **frygtsom** med Tørklædet (Heiberg: brev, 1812)

uden Styr og uden Styrer drev nu det røgsorte Skib, **dødt** og **villieløst** (Jacobsen: *Niels Lyhne*, 1880)

I det første af disse eksempler er det ikke muligt at afgøre om *frygtsom* er et frit prædikativ der betegner en egenskab ved *kammerfruen*, eller om det betegner måden kammerfruen nærmer sig på (adverbial brug). Tilsvarende er det ikke til at afgøre om *dødt* og *villieløst* er egenskaber ved det omtalte skib, eller om de to ord betegner måden skibet driver afsted. Hvad angår det historiske, ser det på dette punkt ud til at adverbialformer er i fremmarch på bekostning af frie prædikativer. Vi kan i hvert fald se en generel tendens i moderne tid til at mange ord der som frie prædikativer

ville være bøjet i ental fælleskøn eller i flertal, nu forekommer med *-t*. Her gives nogle få eksempler til illustration.

Han sidder **ensomt** og klimprer på sine musikinstrumenter. (Jyllands-Posten 2010)

De kunne herefter som de fleste andre have valgt den kolde skulders politik og **tavst** fulgt den illegale presse. (Berlingske 2012)

såvel kaptajnen som tre af de syv besætningsmedlemmer testede **positivt**, da de pustede i alkoholmetret. (Jyllands-Posten 2005)

Soldaten ligger **livløst** på en bære med overkroppen bar. (Politiken 2013)

Det sidste emne vi vil berøre i denne artikel, handler om forholdet mellem standarddansk og dialekt. Vi har observeret at en række grammatiske særkenheder som man i dag betragter som rent dialektale, i tidligere tider har været fællesdanske, og altså ikke noget som kunne betragtes som noget særlig dialektalt. For eksempel bruges den såkaldte *-n*-supinum, som i dag anses for fynsk og (især) jysk, som i *de var tagen til bueskydning*, af en del forfattere i 1800-tallet som ikke var kendt for at skrive dialekt (fx Carsten Hauch 1790-1872), og også tidligere blev den brugt af folk som bare skrev datidens standarddansk, herunder Leonora Christine (1621-1698) og hendes far, Christian 4. (1577-1648).

Et andet fænomen som nu til dags betragtes som (især jysk) dialekt er brugen af *dem* i stedet for *sig* i konstruktioner som *de lå og brækkede dem/sig ud ad vinduerne*. Også her viser 1800-talsforfatterne at det var helt almindeligt i den tids standarddansk at bruge *dem*, jf. de nedenstående eksempler.

»

Vægterne fulgtes ad ned i en Kælder, hvor de gjorde sig en glad Aften ved at bekoste **dem** gammelt Øl for 4 Penninge (Møller: *En dansk Students Eventyr*, 1824 [1843])

Havde man gjort Musik og sluppet uvidende Børn ind i Salen, vilde de have sprunget og hoppet og moret **dem** (Goldschmidt: *Hjemløst*, 1853-1857)

Den overordnede konklusion er altså at vi har fået bekræftet det vi havde sat os for at finde ud af, nemlig at en del af de tvivlsspørgsmål man kan komme ud for i moderne tid, skyldes historiske udviklinger. Men vi har også fået meget mere ud af projektet end vi på forhånd havde forestillet os. Det gælder både det der handler om de faktiske forhold i delprojekterne, og de ekstra gevinster vi har fået med hjem. Dermed har vi også fået et væsentlig mere nuanceret blik på den moderne variation end vi havde før vi gik i gang med vores undersøgelser.

FAKTA

Denne artikel er et resumé af følgende artikler:

"Mange grublende Dage ere gaaede forud. Rapport fra et forskningsprojekt" af Eva Skafte Jensen & Jørgen Schack
"Ved at spise af Kundskabens Frugt kom Differentsen mellem Godt og Ondt ind. Historien om en sprogrigtighedsregels storhed og fald" af Jørgen Schack

Begge ovenstående artikler er trykt i bogen *Mange grublende Dage ere gaaede forud. Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne normproblemer*, red. af Eva Skafte Jensen & Jørgen Schack, 2024

"Nu lagde Politiet deres raa Hænder paa Marietta. Om valget mellem singularis og pluralis i forbindelse med kollektiver" af Jørgen Schack & Eva Skafte Jensen. Trykt i *Ny forskning i grammatik* 32, 2025

"Han sad ensomt på sit værelse. -t på nye eventyr" af Eva Skafte Jensen. Trykt i rapporten fra 20. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog (MUDS 20), 2025

Alle de mellemregninger og optællinger der ligger til grund for påstandene i nærværende artikel, kan ses heri.

Verber af engelsk oprindelse i imperativ

Imperativ kan volde problemer i skriftsproget. Det gælder ikke mindst imperativformen for mange af de verber der er af engelsk oprindelse. Artiklen her handler om hvad det især er for nogle imperativformer der er problematiske, og hvordan vi forsøger at løse problemerne i *Retskrivningsordbogen*.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN
(f. 1971), er seniorforsker i Dansk Sprogævn.

IMPERATIV ER DEN LATINSKE betegnelse for det vi på dansk kalder *bydeform* eller *bydemåde*. Den danske betegnelse

er egentlig misvisende, for ganske vist kan man byde (beordre) nogen noget med imperativ, fx *Løb!* eller *Kom!* Men man kan også bruge formen til invitationer og tilladelser, fx *Kom som du er!*, *Tag den med hjem!* og *Sæt dig hvor du vil*. For den latinkyndige er den latinske betegnelse dog lige så misvisende, for *imperativ* stammer fra latin *imperare*, der betyder 'befale'. I artiklen her bruges den latinske betegnelse.

Reglerne for brugen af imperativ i dansk er på sin vis ret enkle: Som udgangspunkt fjerner man blot -e't fra infinitivformen af verbet (også kaldet opslagsformen), altså fx -e fra *skrive*, hvorved imperativformen bliver *skriv*. I nogle tilfælde kan imperativ dog volde sprogbrugerne kvaler. Det gælder ikke mindst imperativ af verber med flere konsonanter lige før infinitiv-e't, fx *stemple* og *hamstre*, der i imperativ skrives *stempl* og *hamstr*. Selvom det er korrekt at skrive sådan, virker disse imperativformer med professor Erik Hansens ord "inderligt forkerte" (Hansen 1998: 73), og det får en del sprogbrugere til at ringe til Sprogævnets spørgetelefon for at få rådgivning om den korrekte skrivemåde – eller til simpelthen at danne ikkeknæsatte imperativformer som *stempel* og *hamster*¹.

I *Retskrivningsordbogens* redaktion undersøger vi muligheden for at indføre imperativformerne som bøjningsformer under hvert verbum på

¹ Hansen (1998) argumenterer i øvrigt for at sådanne former burde ophøjes til norm.

»

opslagsplads i ordbogen for at komme sprogbrukerne i møde. I den forbindelse er vi blevet opmærksomme på at der er nogle af de verber der oprindeligt stammer fra engelsk, der efter de nugældende regler får en uhensigtsmæssig imperativform. I artiklen her vil jeg beskrive hvori det uhensigtsmæssige ligger, ligesom jeg på redaktionens vegne vil skitsere et forslag til en omformulering af reglerne.

IMPERATIV AF ENGELSKE VERBER I RETSKRIVNINGSORDBOGEN

Det er først i den udgave af *Retskrivningsordbogen* der udkom i 1986, at imperativ (under overskriften *Bydemåde*) beskrives eksplicit i retskrivningsreglerne, nærmere bestemt i § 30.1 og § 30.2. Disse regler tager dog ikke eksplicit højde for hvordan man danner imperativ af verber af engelsk oprindelse, formentlig fordi der endnu på dette tidspunkt har været relativt få engelske verber i dansk. Fra og med 2. udgave (fra 1996) er reglerne for brugen af imperativ gjort eksplicitte hvad angår engelske verber. I det der i dag hedder § 30.3, gøres det klart at ord fra engelsk principielt danner imperativ på samme måde som danske ord, dvs. ved at man fjerner infinitivendelsen -e og evt. den ene af to ens konsonanter, fx *coach*, *drop*, *entertain* og *kidnap* (af *coache*, *droppe*, *entertain* og *kidnappe*).

Hvis ord der i stavelsen før infinitivendelsen har en enkelt vokal udtalt som en diftong² eller som en lang vokal, er imperativ og infinitiv dog ens, fx: *Fade langsomt ud!* (ikke *Fad langsomt ud!*), *Tape omslaget fast!* (ikke *Tap omslaget fast!*) og *Franchise i stedet for at købe!* (ikke *Franchis i stedet for at købe!*). Dermed gives der et signal om hvordan ordene udtales, altså at udtalen ikke

er den samme som i de tilsvarende substantiver *et fad*, *en tap*. Desuden præciseres det (i § 30.1) at verber hvortil der svarer et substantiv med dobbelt slutkonsonant, også skrives med dobbelt konsonant i imperativ. Man skal derfor skrive *Grill selv din bøf* (og ikke *Gril selv din bøf*) og *Stress lidt af i ferien* (og ikke *Stres lidt af i ferien*).

Da 4. udgave af *Retskrivningsordbogen* udkom i 2012, blev reglerne om imperativ af engelske lån udvidet med en passus om at verber der ender på -ce i infinitiv, har samme form i imperativ som i infinitiv: *Outsource hele produktionen!* (ikke *Outsourc hele produktionen!*) og *Pierce ikke dig selv i næsen* (ikke *Pierc ikke dig selv i næsen!*).

I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, som udkom i november 2024, har vi lavet en tilføjelse til reglen om at ord der i stavelsen før infinitivendelsen har en enkelt vokal udtalt som diftong, har samme form i imperativ som i infinitiv. Denne tilføjelse går ud på at reglen også gælder hvis vokalen udtales som en lang vokal, altså fx *Delete hele afsnittet før du gemmer* (ikke *Delet hele afsnittet før du gemmer*).

Som det fremgår, har vi altså løbende udvidet og justeret reglerne for hvordan man danner imperativ af verber af engelsk oprindelse i dansk i de forskellige udgaver af *Retskrivningsordbogen*. Disse udvidelser og justeringer har dog ved nærmere eftersyn vist sig i enkelte tilfælde at føre til uhensigtsmæssige imperativformer, hvilket altså er baggrunden for artiklen her.

IMPERATIV I DEN KOMMENDE UDGAVE AF RETSKRIVNINGSORDBOGEN

Som nævnt arbejder redaktionen af *Retskrivningsordbogen* på at undersøge om det er muligt at indføre imperativ ved alle verber i ordbogen. Det er ganske ukontroversielt for langt de fleste verbers vedkommende, selvom der vil være danske verber hvor imperativ af semantiske årsager

2 En diftong er en forbindelse af to vokallyde. Diftong kaldes også tvelyd.

er påfaldende, fx *afhæng* (af *afhænge*), *eftermørkn* (af *eftermørkne*) og *forelig* (af *foreligge*), men ikke umulig. Man kan nemlig ofte – hvis ikke altid – konstruere en kontekst i hvilken den umiddelbart sære imperativform kan bruges, fx en poetisk kontekst. Det samme gælder mange af de såkaldt deponente verber, altså verber som *dages*, *flokkes*, *færdes*, der har aktiv betydning, men passiv form (dvs. ender på *-(e)s*). Også her vil imperativ i mange tilfælde være i hvert fald teoretisk mulig, om end påfaldende, fx *Færdes forsigtigt på skrænten*. Som det fremgår af eksemplet, er imperativformen af de deponente verber lig med infinitivformen.

Imperativformen er også uproblematisk for mange af de engelske verbers vedkommende, fx *book* (af *booke*), *groom* (af *groome*) og *loop* (af *loope*). Også imperativformer som *fade*, *hike* og *tape* er som sådan uproblematisk idet vi her er nødt til at bevare det udlydende *-e* for at angive at ordene ikke skal udtales (eller forstås) som danske ord, ligesom imperativformen *pierce* (og ikke *pierc*) er nødvendig fordi vi ellers nemt kunne komme til at kløjes i udtalen.

Der hvor problemerne opstår, er ved visse af de engelske verber der i stavelsen før infinitivendelsen har en enkelt vokal udtalt som en diftong eller som en lang vokal. Følges de nuværende regler, får vi uønskede imperativformer som *highlighte* (hvor den understregede vokal udtales som en diftong) og *score* (hvor den understregede vokal er lang). Disse imperativformer er problematiske fordi de strider mod den grundlæggende regel om at man danner imperativ ved at fjerne det udlydende *-e*, medmindre der er gode grunde til at gøre noget andet, fx i forhold til udtale. Der er derfor nok mange der intuitivt vil danne en ”forkert” imperativ (det vil sige i modstrid med de nuværende retskrivningsregler) af sådanne engelske verber, fx *highlight* og *scor*. Det tager vi konsekvensen

af, og vi har derfor en helt ny formulering af § 30 i støbeskeen til den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen*, den som kommer til at hedde version 5.1. Denne udgave vil udelukkende udkomme i en digital version, og ændringerne vil derfor ikke kunne ses i den trykte udgave.

Den nye formulering beror til dels på det faktum at vi – i og med at vi indfører imperativformer af alle verber på opslagsplads i ordbogen – ikke længere er nødsaget til at have så udførlige regler for dannelsen af imperativ som tidligere. Sprogbrugerne kan jo nu simpelthen slå imperativformen af verberne op i stedet for at granske reglerne. På den baggrund kan vi tillade at indføre en relativt simpel regel om at engelske verber som hovedregel skal behandles som alle andre verber i imperativ, det vil sige at man fjerner infinitivendelsen *-e* og den ene af to ens konsonanter, altså fx *coach*, *croon*, *brows*, *highlight* og *kidnap*. Enkelte verber (det vil helt præcist sige 29) vil dog stadig være undtaget fra denne regel, nemlig verber som *hike*, *like* og *pace* af de årsager der er nævnt tidligere. Desuden vil man stadig skulle skrive *grill* og *stress* (og *scroll*) fordi vi jo har de tilsvarende substantiver *grill*, *stress* og *scroll* (sidstnævnte bliver opslagsord i den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen*³). Derudover vil vi indføje en passus om at der ikke kan gives udtømmende regler for hvordan man danner imperativ af verber fra engelsk, og at man derfor i tvivlstilfælde må slå op i den alfabetiske del af ordbogen.

REFERENCE

Hansen, Erik (1998). *Uløste og uløselige retskrivningsproblemer. I: Det er korrekt. Dansk retskrivning 1948-1998*. Erik Hansen & Jørn Lund (red.). Hans Reitzels Forlag. 69-87.

3 Her drejer det sig om 8 verber i alt.

Redningshund

?

Hvad er en *redningshund*?

!

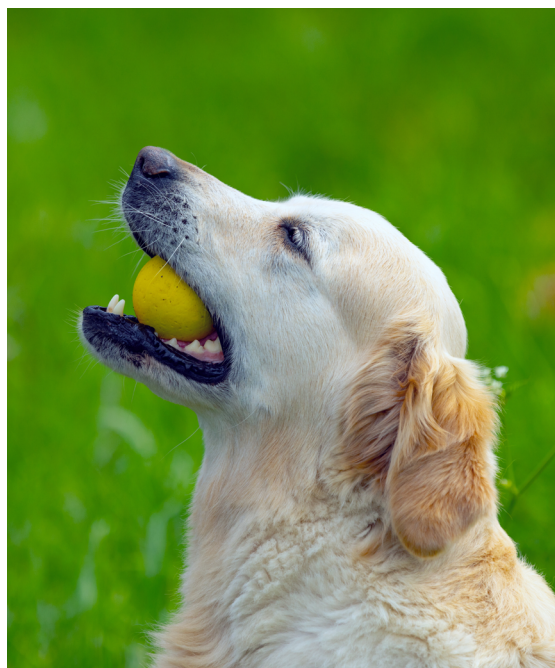
Ordet *redningshund* forekommer hverken i *Retskrivningsordbogen* (5. udgave, 2024) eller **Den Danske Ordbog**. I Dansk Sprognævn's **ordsamling** findes der dog et enkelt eksempel på ordet fra 1979, hvor det bruges om det man kalder en *brugshund*, altså 'hund der bruges til bestemte praktiske opgaver, fx som vagthund eller politihund' (**Den Danske Ordbog**). Eksemplet fra ordsamlingen lyder "200 hunde over hele landet kan smykke sig med titlen *redningshund*." (Berlingske Tidende, 1979).

En søgning på Google og i diverse korpusser giver flest resultater hvor *redningshund* bruges i ovennævnte betydning, altså om en hund der benyttes i redningsaktioner, fx:

- "Trakr er en amerikansk **redningshund**, som blev kendt for at finde den sidste overlevende efter terrorangrebet i New York den 11. september 2001." (Weekendavisen, 2015).
- "**Beredskabsstyrelsen** råder over **redningshunde** til eftersøgning i sammenstyrtede bygninger."

Det er dog også muligt at finde nyere eksempler hvor ordet *redningshund* bliver brugt om hunde der kan adopteres fra internater, fx:

- "Gode råd er dyre for de to singleforældre, (...), da deres respektive børn gerne vil adoptere den samme **redningshund**." (Ekstra Bladet, 2020).

- "Det er begrænset, hvad jeg kan fortælle om Meggies fortid. Hun er en **redningshund**, og jeg har fået hende gennem (...) dyreinternatet." (Frederiksborgs Amts Avis, 2025).

Det er muligt at denne betydning af ordet *redningshund* kommer af det engelske udtryk *rescue dog*, som ifølge *Oxford English Dictionary* ligeledes har to betydninger: 'a. A dog trained to aid in rescue operations: b. A dog that has been rescued from abuse, neglect, etc.'

Ifølge **Oxford English Dictionary** kan ordet *rescue* bruges om alle former for husdyr der er blevet reddet fra mishandling eller vanrøgt. Denne brug af *rescue* kan man også i begrænset omfang finde i dansk, fx på Odsherred Zoos hjemmeside:

- "Støt rescue dyrene. Din støtte hjælper dyr som Kato med et nyt liv i rescue zoo." (<https://odsherreds-zoo.dk/rescue-center/>).

Selvom *redningshund* både kan betyde 'en hund der bruges i redningsaktioner' og 'en hund der er blevet reddet', er det altså fortsat den førstnævnte betydning der er den mest udbredte.

JNM

REFERENCER

Bernsen, Markus (10. oktober 2015). "I Korea kloner de hunde". *Weekendavisen*.

Ekstra Bladet. (7. august 2020). "Film Guide". *Ekstra Bladet*.

Jensen, Jan (12. juli 2025). "Hunden Henning døde - Flemming elsker sin hund Meggie Sheeran". *Frederiksborg Amts Avis*.

Odsherred Zoo. *Rescue Center*. Odsherred-zoo.dk: <https://odsherreds-zoo.dk/rescue-center/>.

Halvfjerds

NYE ORD GENNEM 70 ÅR

Margrethe Heidemann Andersen, Eva Skafte Jensen og Marianne Rathje

IDSTE DU AT DANSKERNE

begyndte at bruge ordet *grille* i 1958, og at slangudtrykket *kodyl* stammer fra 1975? Dansk

Sprognævn kan i år fejre 70-årsjubilæum, og det markerer vi med udgivelsen *Halvfjerds. NYE ORD GENNEM 70 ÅR*. I bogen har vi udvalgt 70 nye ord fra de år Sprognævnet har eksisteret: Ét ord fra hvert år i årene 1955 til 2024. Bogen udkommer den 20. november 2025.

Nye ord opstår typisk fordi vi har fået nye ting eller fænomener som vi ikke har noget ord for i forvejen, fx *babylance* og *papmælk*, eller fordi vi begynder at tale om noget på en ny måde, fx *venstredrejet* og *røvgevir*. Eksisterende ord kan også få en ny betydning, fx *børge* og *håndtag*. Uanset hvad drivkraften bag et nyt ord er, giver arbejdet med nye ord et indblik i hvad vi talte om på et givet tidspunkt, og hvordan vi talte om det. På den måde er nye ord et spejl af den tid de opstod i. I bogen kan man læse om de nye ord der står i kursiv ovenfor, men man kan også læse om *bilfri søndage*, *ondskabens akse*, *hjemmekarantæne*, *permakrise*, *fråderen* og meget, meget mere.

Udgivelsesdato: 20. november 2025

ISBN: 978-87-89410-93-7

Dansk Sprognævnets skrifter 55

ISSN: 0415-0155

Sider: 187

Vejledende pris: 199 kr. inkl. moms

Bogen kan forudbestilles hos boghandleren

Kontakt

Margrethe Heidemann Andersen

mobil: 33 74 74 01

mail: heidemann@dsn.dk

Eva Skafte Jensen

mobil: 33 74 74 19

mail: esj@dsn.dk

Marianne Rathje

mobil: 33 74 74 02 eller 26 18 62 30

mail: mr@dsn.dk

Forlagskontakt

Kirsten Lindø Dolberg-Møller

mobil: 33 74 74 17

mail: kld@dsn.dk

Dansk Sprognævn

■ Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen

■ Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller og Johanne Niclasen Mortensen

■ ISSN: 2446-3124

■ Forsidefoto: © Kirsten Lindø Dolberg-Møller

■ Layout: Pernille Kleinert

■ DTP: René Malchow

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
JNM	Johanne Niclasen Mortensen
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MR	Marianne Rathje
ORJ	Oliver Rix Johannsen
PJH	Peter Juel Henriksen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann
WIC	Winnie Collin

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer i udgangspunktet 3 gange om året og er gratis. Du kan tilmelde dig ved at sende en mail til tilmeld@nfs.dsn.dk. Så får du besked hver gang tidsskriftet udkommer. Hvis du senere vil afmelde, sender du en mail til frameld@nfs.dsn.dk.

Følg også Dansk Sprognævn på vores hjemmeside, på LinkedIn og på Facebook:

■ Hjemmesiden: dsn.dk

■ LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)

■ Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn

Adelgade 119 B
5400 Bogense